

MOKSLO LIETUVA

2006 m. sausio 26 – vasario 8 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 2 (336)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Atitirpsta nuo laiko sušalusios natos

Skaitmeninami senieji muzikiniai rankraščiai

rankraščių saugumas, jų ilgalaikiškumas. Kaip pabrėžė bibliotekos direktorius dr. Juozas Marcinkevičius, tai tik gera pradžia. Ilgainiui bus atskleistas dar didesnis saugomas lobynas, labai svarbus mokslui ir kultūrai.

Kol idėją pavyko įgyvendinti

Muzikinių rankraščių skaitmeninimo projekto idėją dar 2001 m. iškėlė Matematikos ir informatikos instituto UNESCO katedros *Informatika humanitaroms* darbuotojai, kurie turėjo patirties taikant informacines technologijas kultūros paveldui išsaugoti, o muzikiniai rankraščiai jiems atrodė patrauklūs panaudoti multimedijos galimybes. Siekiant įgyvendinti šią idėją, teko užsitikrinti finansavimą. Lietuvos valstybiniam mokslo ir studijų fondui reikėjo įrodyti, kad tai aktualus ir labai svarbus projektas. Užtruko dvejus metus, kol buvo gautas tarptautinių

Sausio 13-ąją tryliktoju Santarvės fondo laureatu išrinktas buvęs ilgameitis Vilniaus universiteto rektorius, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys Jonas Kubilius. Jam įteiktas ordinas *Pro augenda concordia* (Už santarvės puoselėjimą). Žymiajam matematikui, ilgiausiai per visą Vilniaus universiteto istoriją jam vadovavusiam – beveik 33 (1958–1991 m.) metus – ordinas paskirtas už tai, kad tuo laikotarpiu Universitete buvo parengta daugiau kaip 65 tūkst. specialistų.

Santarvės ordinas – matematikui Jonui Kubiliui

Pirmuoju Santarvės premijos laureatu 1994 m. buvo paskelbtas poetas Justinas Marcinkevičius. Vėliau laureatų sąrašą pratęsė monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas, literatūrologė Viktorija Daujotytė-Pakerienė, kadenciją baigęs prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas, kardinolas Vincentas Sladkevičius, aktorius Donatas Banionis ir vienuolis tėvas Stanislovas (Dobrovolskis).

Santarvės ordinais apdovanoti tuometinis Lenkijos prezidentas Aleksandras Kwasniewski (Aleksander Kwaśniewski), medicinos mokslų daktaras Antanas Vinkus, menotyrininkas Romualdas Budrys, Sankt Peterburgo miestas ir televizijos laidų vedėja Edita Mildažytė.

„Žmonės turi ir privalo kalbėtis, įsiklausyti į kito žodžius ir mintis. Privalome juos išgirsti, jeigu norime gyventi tarp žmonių, tarp kitų kartų, nes nėra svarbesnio ryšio žemėje su žmogumi, su savo istorija, savo kultūra. Santarvė – tai mūsų tautos ir kultūros pamatas, be kurios negalima jokia visuomeninė žmonių bendruomenės egzistencija“, – prieš įteikdamas ordiną akad. Jonui Kubiliui kalbėjo Santarvės fondo steigėjas Julius Kazėnas. Jis apgailėstavo, kad pasaulyje atsiranda vis daugiau teisėjų, o ne teisiųjų.

Nukelta į 15 p.

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje saugomi senieji muzikiniai rankraščiai ir pergamentai su natomis nuo šiol iš kompiuterių ekranų prabilis ne tik spalvomis, bet ir garsu. Vadinas, bus pasiekiami daugeliui vartotojų.

Nuo seno klasikinė biblioteka kaupė ir saugojo ne tik knygas, bet ir rankraščius, paveikslius, numizmatikos rinkinius. Lietuvos MA biblioteka ligi šiol išsaugojo daugelį klasikinių bibliotekos požymių. Biblioteka turi didžiausią Lietuvoje rankraštyną, o jame saugomas ir seniausias šalyje esantis rankraštis. Pribrendo metas suaktualinti šias vertybes. Tam galimybių teikia informacinės technologijos. Biblioteka, bendradarbiaudama su Matematikos ir informatikos institutu, iš rankraštinųjų fondų išrinko vertingiausius pergamentus ir jų turinį perkėlė į elektronines laikmenas. Tai vienas iš EUREKA

Lietuvos MA bibliotekos Rankraščių skyriaus vedėjos Rimos Cicėnienės rankose – Christiano Ottero iš Ragainės prisiminimų albumas, kuriame pirmą kartą užrašyta lietuvių liaudies dainos melodija

programos projektą, vykdytą 2003–2005 metais. Projektas Lietuvos MA bibliotekoje buvo pristatytas 2005 m. gruodžio 7 dieną. Dabar senųjų muzikinių rankraščių multimedijos duomenų bazė *Musicalia* (www.musicalia.lt) visiems yra pasiekiamas internete. Prireikė trejų metų darbo, kad galėtume džiaugtis rezultatais.

Bus labiau užtikrintas ir senųjų muzikinių

ekspertų pritarimas. Reikėjo ir partnerių iš kitų šalių. Taip užsimezgė bendradarbiavimas su čekais, ispanais, graikais, vokiečiais ir latviais. Glaudžiausiai buvo bendradarbiaujama su Čekijos nacionaline biblioteka. Projekto vykdymo pradžia laikytinas 2003 m. gegužės mėnuo, kai buvo gautas finansavimas.

Nukelta į 3 p.

2 p.

„FELICIJOS“
PREMIJOS
LAUREATAI

2, 7 p.

SKLAIDANTIS
MITŲ MIGLAS

5–7 p.

JIS DIRBO SU
FIANO
DIDŽIAISIAIS

11, 13 p.

LIETUVOS
REKTORIAI –
EURAZIJOS
CENTRE

14 p.

BIBLIOTEKOS
JŪSŲ LAUKIA –
ATEIKITE!

Baigiantis 2005-iesiems Nacionaliniame operos ir baletu teatre jau antrą kartą vyko Kalbos ir paveldo vakaras, skirtas žymios lietuvių visuomenės veikėjos, spaudos laisvės gynėjos, publicistės ir politikės, Didžiojo Vilniaus Seimo organizacinio komiteto dalyvės Felicijos Bortkevičienės (1873–1945 m.) atminimui ir jos vardo Kalbos premijos įteikimui. Vakare dalyvavo Kalbos (*Felicijos*) premijos laureatai, kalbininkai, mokytojai, bibliotekininkai, muziejiniai, švietimo darbuotojai, žodžių, lietuvių kalbos ir kultūros paveldo puoselėtojai, tie, kuriems gimtoji kalba yra svarbi lituanistikos tradicijos ir kasdienės darbinės veiklos sritis. Vakara organizavo Lituanistikos paveldo įprasminimo komisija, kuriai vadovauja Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko pavaduotojas Česlovas Juršėnas. Komisija kuruoja ir į dienos šviesą mėgina iškelti paveldo dalykus, kurie guli rankraštynuose, yra svarbūs lietuviškajai kultūrai.

Vakaro dalyviai tylos minute pagerbė gruodžio 5 d. Maskvoje mirusio akad. Vladimiro Toporovo atminimą. Vilniaus universiteto garbės daktaras, Gedimino ordino kavaliarius, pasaulinio garso kalbininkas baltistas, tikras Lietuvos kultūros žinovas ir bičiulis V. Toporovas nusipelnė, kad jo vardas Lietuvoje būtų įprasminamas naujomis jo atminimui skirtomis knygomis. Tačiau geriausias paminklas V. Toporovui – tai mūsų pačių nuoširdus rūpestis savo gimtąja kalba, kurios tyrinėjimams tiek daug dėmesio skyrė žymūs kalbininkas.

Pažymėsim, kad lankydamasis Maskvoje Lituanistikos paveldo įprasminimo komisijos pirmininkas Č. Juršėnas kreipėsi į Rusijos inteligentus prašydamas dėti daugiau pastangų, kad šios valstybės archyvai, muziejų saugyklos kuo plačiau atsiųstų, ir galėtume pamatyti ten saugomus lietuviškojo paveldo dalykus. Tada ir mūsų namai bus labiau atviri kitų tautų bei kultūrų sklaidai.

Sveikindamas vakaro dalyvius Č. Juršėnas atkreipė visų dėmesį į tuos iššūkius, kuriuos mums kelia XXI a. sparčiai kintanti Europa ir ekonominės reformos. Tad ir vienas po kito vykę dviejų 100-mečių minėjimai – Lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis atgavimo ir Didžiojo Vilniaus Seimo – pasirodė ne tik kaip kultūros faktai, bet ir bendrą Lietuvos politinę kultūrą atspindin-

„Felicijos“ premijos laureatai – Malgožata Kasner ir Stasys Keinys

„Felicijos“ premiją dr. Malgožatai Kasner įteikia Lituanistikos paveldo įprasminimo pirmininkas Česlovas Juršėnas ir komisijos sekretorius Andrius Vaišnys

tys reiškianiai. Mums Lietuvoje ne naujiena kartoms keičiantis ir vėl atsidurti kultūrų, kalbų ir tradicijų sankryžoje, juntant ir politinių interesų sandūras tarp Rytų ir Vakarų. Tačiau lietuvių kalba, anot Č. Juršėno, lietuvių tautai buvo, yra ir bus svarbiausia, išskirtinė tapatumo vertybė tiek pačioje Lietuvoje, tiek išėjimoje. Dėl jos vartojimo problemiško visuomenė nuolat reikiama susirūpinimą, gal ne mažesni negu dėl politinių, moralinių, ūkinių temų. *Lietuvių kalba – tai turtas, prisodrintas tautos išlikimo dvasios, kovų kraujo, naminių duonos kvapo, tikėjimo tiesos, ji turtinga ir žodžiais, ir jų prasmų įvairove*, – kalbėjo Č. Juršėnas.

Lietuvių kalba yra tarptautinių studijų ir tyrinėjimų objektas, mūsų valstybėje saugoma įvairiais teisiniais sprendimais, įtvirtinta kaip valstybinė kalba. Atrodytų, kad geriau ir būti negali. Vis dėlto visuomenei nuolat kyla daug nerimo dėl nepakankamos pagarbos valstybinei kalbai, užverda diskusijos ir apskritai dėl lituanistikos plėtojimo. Lietuvos valstybinėje filharmonijoje minint Didžiojo Vilniaus Seimo 100-mečių poetas Justinas Marcinkevičius išreiškė rūpestį, kad valstybinė lietuvių kalba vėl stumiamą iš viešosios vartojimo erdvės. Šią mintį Operos ir baletu teatre toliau pratęsė Č. Jur-

šėnas: iš kuriamų tariamų reformistinių koncepcijų ir projektų naudotais kartais turi nebent jų autoriai, o nacionalinis paveldas imamas daryti verslu. Juo, pasak kalbėtojo, virsta net kalbotyra. Kuo būtų galima pakeisti tokius iškilus kalbininkus kaip Vytautas Ambrazas, Aleksas Girdeinis, Jonas Palionis, Albertas Rosinas, Algirdas Sabaliauskas, Vytautas Vitkauskas, Zigmas Zinkevičius ir kiti? Pasak Č. Juršėno, tai visų laikų žymiausiems mūsų kalbininkams

prilygstantys vardai, bet kur naujos pavardės, kur priaugantys kalbininkai? Ne jau jie ateina tik tam, kad naikintų tradicijas turinčias katedras, mažintų reikalavimus ir siūlytų primityvų „anglėjimą“, taip pat ir humanitariniuose moksluose?

2005 m. Kalbos premija, dar vadinama *Felicijos* premija, Operos ir baletu teatre buvo įteikta Lenkijos pilietei dr. Malgožatai Kasner, kurią pažįstame kaip buvusią Lenkų instituto Vilniuje direktorę. Kaip teigia-

„Felicijos“ premija apdovanojamas dr. Stasys Keinys

ma apdovanojimo rašte, ši premija jai suteikta už sėkmingą istorinių ir aktualių kultūrinių ryšių tarp dviejų tautų plėtojimą, aktyvų ir intensyvių lenkų šiuolaikinės kultūros pristatymą šiuolaikinei visuomenei, pasitelkiant taisyklingos lietuvių kalbos vartojimą, raiškiai geriant lietuvių kultūrą, puoselėjant lietuvių kalbą tolygiai su kitomis kalbomis įvairiuose renginiuose, bendruose projektuose, taip pat tiesiogiai bendraujant su Lietuvos gyventojais.

Su Lietuva *Felicijos* premijos laureatė M. Kasner susijusi nuo 1990 m., ir apie tai mūsų skaitytojai gali perskaityti išsamiau pokalbiuose su ja *Mokslo Lietuvos* puslapiuose (2005 m. Nr. 16 ir 18). Lietuvių kalba, tvirtina M. Kasner, atvedė ją ir prie gilesnio lenkiškumo supratimo. Dar pridursime, kad M. Kasner daktaro disertaciją, skirtą Juozo Mačio-Kėkšto gyvenimo ir kūrybos tyrinėjimams, atskira knyga išleido Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Ši premija *Malgožatai Kasner* rodo du dalykus: pirma, kad graži, bet sunki lietuvių kalba gali būti išmokstama, antra, kad gražiajame Vilniaus mieste lenkaitei visiškai įmanoma puoselėti puikiąją lietuvių kalbą, stiprinant geros kaimynystės ryšius tarp Lietuvos ir Lenkijos, – dėkodamas už savo tautietei įteiktą premiją sakė Lenkijos ambasadorius Lietuvoje Janušas Skolimovskis (Janusz Skolimowski).

Antrasis *Felicijos* premijos laureatas – Lietuvių kalbos instituto Lexikografijos centro darbuotojas dr. Stasys Keinys. Jis nominuotas už iniciatyvą ir pastangas pateikti *Lietuvių kalbos žodyną* elektroninėje terpėje. Jo rūpesčiu aiškinamasis norminis Dabartinės lietuvių kalbos žodynas buvo išleistas kompaktine plokštele, ketvirtojo leidimo kompiuterinė versija įdėta internete, tad laisvai pasiekiamam vartotojams. S. Keinio rūpesčiu parengta penktoji kompiuterinė šio *Žodyno* versija mokykloms su metodiniais nurodymais mokytojams, kaip naudotis kompiuteriniu žodynu. *Infobalt 2004* parodoje šis žodynas buvo išrinktas geriausiu lietuvišku informaciniu produktu mokslo kategorijoje.

Kovo 16-ąją, Knygnešio diena, trečią kartą bus paskelbtas naujas konkursas *Felicijos Bortkevičienės* premijai gauti.

Gediminas Zemlickas

Sklaidantis mitų miglas

Jubilaitas VDU rektorius prof. Vytautas Kaminskas, KTU prorektorius prof. Vytautas Ostaševičius ir Lietuvos MA prezidentas akad. Zenonas Rokus Rudzikas

Vytauto Didžiojo universiteto rektoriumi, Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentu prof. Vytautui Kaminskui sausio 8-ąją sukako 60 metų. Sausio 10-ąją Lietuvos mokslų akademijoje, kurios narys korespondentas yra prof. V. Kaminskas, jį pagerbė kolegos ir akademinės bendruomenės nariai.

Gimęs per Vytautines

Ta proga jubilaitas visiems susirinkusiesiems įteikė dovaną – per jo garbei surengtus akademinis skaitymus perskaitė paskaitą *Aukštasis mokslas: mitai ir tikrovė*; ji sulaukė didelio susidomėjimo. Prieš paskaitą Lietuvos MA prezidentas akad. Zenonas Rokus Rudzikas pateikė nemažai įdomių jubilato kūrybinės biografijos faktų. Vieną kitą priminsime.

Jubilaitas gimė per Vytautines 1946 m. Kaune. 1963 m. aukso me-

daliu baigė Kauno 12-ąją vidurinę mokyklą, 1968 m. – su pagyrimu Kauno politechnikos institutą; ten įgijo automatikos ir telemechanikos specialybę. Dirbo Lietuvos MA Fizikinių-techninių energetikos problemų institute. 1972 m. apgynė tuometinę mokslų kandidatą, o 1983 m. – mokslų daktarą (nostrifikuota į habil. dr. laipsnį) disertaciją techninės kibernetikos ir informacijos teorijos srityje. Profesoriaus vardas V. Kaminskui suteiktas 1984 m.

Jo mokslinių tyrinėjimų kryptys – sistemų ir procesų modeliavimas, identifikavimas, valdymas ir diagnostika. 1989 m. V. Kaminskas buvo paskirtas Vytauto Didžiojo universiteto mokslo centro *Informatika* direktoriumi, išrinktas universiteto Atkuriamojo senato nariu. 1990 m. išrinktas Informatikos fakulteto dekanu, prorektoriumi mokslui ir aukštosioms studijoms. 1996 m. išrinktas Vytauto Didžiojo universiteto rektoriumi, o 2001 m. gegužės 9-ąją perrinktas antrai kadencijai.

Nukelta į 7 p.

Mokslo Lietuva kalbasi su Vilniuje gyvenančiu lenkų poetu ir vertėju Voicechu Piotrovičiumi (Wojciech Piotrowicz), su kuriuo dažnai tenka susitikti ir bendrauti įvairiuose Lenkų instituto Vilniuje, Adomo Mickevičiaus muziejaus renginiuose. Kas mūsų tautas sieja labai tvirtais saitais ir kas skiria? Kas darytina, kad istorinė praeitis ir patirtis ne kliudytų geriau vieniems kitus suprasti, bet padėtų spręsti dabarties uždavinius, kurių daugybė tiek lenkų, tiek lietuvių tautų kelyje? Šiame pašnekesyje mėginame aptarti kai kurias šių problemų.

Meilės tema nemari

Gerbiamasis pone Voicechai, prieš kelerius metus į lenkų kalbą išvertėte Vilniaus universiteto Adomo Mickevičiaus muziejaus direktoriaus Rimanto Šalnų poemą „Baltosios gulbės nemiršta: poema apie Barbaros ir Žygmanto Augusto meilę“. Knyga išspausdinta lietuvių ir lenkų kalbomis, taigi yra dar viena mūsų tautų istorinė ir literatūrinė jungtis. Ką galėtumėte pasakyti apie šį kūrinių? Kaip vertėjas, aišku, labai įsigilino.*

Man ši R. Šalnų poema labai miela, ir mano kaip vertėjo sugebėjimai šiam darbui labai tiko. Poemoje atradau poezijai ir istorinei dramai būdingų dalykų – daug dramatiškų, net tragiškų elementų labai gražioje Barbaros Radvilaitės ir karaliaus Žygmanto Augusto meilės istorijoje. Prie perteklių istorinių įvykių labai dera gamtos vaizdai. Esama ir pasakojimo elemento: poema pradeda pasakotojo girdėtu senelės pasakojimu apie Žygmanto Augusto ir Barbaros Radvilaitės meilę. Tarp visų kitų vaikystėje girdėtų pasakų yra ir ši romantiška meilės istorija, – ją autorius pagilina istorinėmis žiniomis. Poema baigiasi pasakos elementu: magas, burtininkas ir mistikas Janas Tvardovskis iš anapus iškviečia Barbaros Radvilaitės vėlę ir parodo ją mylimos žmonos gedinčiam karaliui.

*Baltosios gulbės nemiršta = Białe łabędzie nie umierają: poema apie Barbaros ir Žygmanto Augusto meilę / Rimantas Šalna; [į lenkų kalbą vertė Voicechas Piotrovičius; dailininkas Vladas Lisaitis]. – Vilnius: UAB „Petro ofsetas“, 2004 (Vilnius: Petro ofsetas). – 87, [1] p.: iliustr. – Gretut. tekstas liet., lenk.

Didžiujų šešėlyje

Poetas ir vertėjas Voicechas Piotrovičius, buvęs Lenkijos ambasadorius Lietuvoje Jerzys Baras (Jerzy Bahr) ir Adomo Mickevičiaus muziejaus direktorius Rimantas Šalna

Taigi autorius naudoja įvairias pasakojimo formas, tačiau man įdomiausia, kad tai ir istorinis, ir literatūrinis veikalas. Todėl labai mielai verčiau poemą į lenkų kalbą. Buvo įdomu lenkų kalboje ieškoti atitikmenų, kurių reikalavo kiekviena šios poemos dalis. Neabejoju, kad skaitytojams įdomu skaityti šį R. Šalnų kūrinių.

Tema ne nauja: Barbaros ir Žygmanto Augusto meilės istorija jaudino ne vieną poetą dar nuo romantizmo laikų. Po Trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo valstybės netekusiems lenkams ir lietuviams ši jaudinanti meilės istorija buvo grįžimas į „auksinį“ XVI amžių, Renesanso epochą, kai Vilniui dar tiko karališkojo miesto apibūdinimas. Mūsų tautoms tai buvo ir savotiškas grįžimas į „prarastą rojų“.

Išties ši tema ir lenkų, ir lietuvių literatūrai ne nauja. Pirmasis šią Barbaros ir Žygmanto Augusto meilės temą suaktualino istorikas ir publicistas Mykolas Balinskis – jis 1837 m. parašė veikalą apie Barbarą Radvilaitę. Paskui šios temos ėmėsi Antonis Edvardas Odinecas (Antoni Edvard Odyneć) – 1858 m. išėjo jo drama *Barbora Radvilaitė*. Spektaklis buvo parodytas Vilniaus miesto teatre apie 1860-uosius. Vaidinta lenkų kalba.

A. E. Odineco veikalas buvo gana didelės apimties, pats autorius dalyvavo repeticijose, teatre ir vėliau savo draugui laiške džiaugėsi, girdi, ačiū Dievui, buvo sutrumpintas tik jo veikalo scenos senate, bet

netrumpinta nė viena scena, kur veikia Barbora Radvilaitė ir Žygmantas Augustas. Poetas taip pat džiaugėsi, kad dekoracijų dailininkas Albertas Žametas (lietuviškai jis kartais vadintas Žemaičiu) sugebėjo scenoje puikiai perteikti XVI a. Vilniaus Katedros vaizdą. Caro priešpaudos metu žiūrovams buvo parodytas Žygmanto Augusto laikų Vilnius – stebėtinai dalykas.

Suprantama, kad skirtingų epochų autorius toje meilės istorijoje jaudino skirtingi dalykai.

R. Šalnų poemą sunku lyginti su A. E. Odineco drama, parašyta specialiai teatrui. Kad ši tema labai patraukli, rodo ir Juozo Grušo istorinė drama *Barbora Radvilaitė*, kuri 1972 m. buvo pastatyta Kauno dramos teatre ir turėjo didelį pasisekimą. Įžengus į XXI amžių, kaip matome, ši tema vėl gaivinama, nors nuo Barbaros Radvilaitės ir Žygmanto Augusto laikų mus skiria puspenkto šimto metų.

Vertė M. Mažvydo ir M. Daukšos veikalus

Esate tarsi dviejų kultūrų žmogus, tad tikriausiai galite lyginti, kuo skiriasi lietuvių ir lenkų skaitytojai, paimantys į rankas šią knygą apie Barbarą Radvilaitę ir Žygmantą Augustą? Labai dažnai ne tiek iš istorikų veikalų, kiek iš literatūros kūrinių žmonės sprendžia apie savo tautos ir valstybės praeitį. Neretai – ir apie kitų tautų.

Man atrodo, kad tam tikras – lenkų ir lietuvių – skaitytojų būrys labai panašiai suvokia tų laikų mūsų tautų istoriją. Tai bendra mūsų istorija, tad ir šių skaitytojų reakcija, man regis, yra panaši. Adomo Mickevičiaus muziejų Vilniuje aplanko daug ekskursantų iš Lenkijos, nemažai jų išvyta ir tą knygą, kiti nusiperka, nes ji išversta į lenkų kalbą. Manau, muziejaus lankytojams lenkams patiks skaityti šį kūrinių. Bent jau man buvo malonu jį versti.

Beje, nebe pirmą R. Šalnų kūrinių verčiau į lenkų kalbą. Man patiko jo eilėraščiai apie A. Mickevičiaus Vilniaus bičiulius, kai kurie kiti tekstai.

Dažnai Jus sutinku Adomo Mickevičiaus muziejaus ir Lenkų instituto Vilniuje renginiuose. Ar Jums kaip vilniečiui Lietuvoje ir Vilniaus istorijoje įdomiausi būtent A. Mickevičiaus laikai, t. y. romantizmo epocha? O gal Jus domina ir kiti mūsų istorijos klodai? Ar domitės lietuviškaisiais istorijos aspektais, ar tik tais, kurie siejami su Lenkijos istorija?

Man įdomus ir Lietuvos kultūros paveldas, pradedant kad ir nuo pirmosios lietuviškos knygos – Martyno Mažvydo *Katekizmo*. M. Mažvydas tik baigė pirmą pradedant darbą, parašė *Katekizmo* įžangą. Daug kas buvo padaryta dar prieš M. Mažvydą Abraomo Kulviečio, Stanislovo Rapolonio, Jurgio Zablockio, kuris lietuviškoje literatūroje kartais vadinamas Užubaliu.

Turėjau galimybę į lenkų kalbą išversti M. Mažvydo giesmės, kurios išspausdintos jo *Katekizme*. Varšuvoje atskirais tomų leidžiama *Vilniaus antologija*. Viename jos tomų yra mano išverstos M. Mažvydo giesmės. Su dideliu malonumu verčiau jas į lenkų kalbą, nors buvo nelengvas darbas, nes juk tai XVI a. lietuvių kalba. Reikėjo lenkų kalboje rasti jai atitikmenis.

Ką dar esate vertęs „Vilniaus antologijai“?

Verčiau keletą Kristijono Donelaičio pasakėčių, kai kuriuos Mikalojaus Daukšos *Postilės* fragmentus.

O kaip garsioji „Postilės“ pratarinė, kurioje M. Daukša aukština lietuvių kalbą?

Jos versti nereikėjo, nes pratarinė parašyta labai gražia lenkų kalba.

Ir lenkams reikėjo ginti savo kalbą

Daukšos „Postilės“ pratarinėje suformuluota nuostata, kaip reikia ver-

tinti savo gimtąją, šiuo atveju – lietuvių kalbą. Ar lenkų literatūroje esama tokio pat ar panašaus pavyzdžio, aukštinančio gimtąją kalbą?

Daukšos *Postilės* pratarinė – tai himnas lietuvių kalbai. Galime rasti panašių kūrinių, kurie buvo skirti išaukštinti lenkų kalbą. Kad ir Augustinas Rotundas. Jis rašė lotynų kalba, bet pabrėždavo lietuvių kalbos vertę ir gynė lietuvių kalbos teises. A. Rotundas ilgai diskutavo su lenkų rašytoju ir karštu polemiku Jonu Ožechovskiu, kuris nuolat pabrėždavo lenkų kalbos vertingumą.

Lenkų kalbos vertę XVI a. ne kartą pabrėždavo žymiausias lenkų renesanso poetas Janas Kochanovskis (Kochanowski), o prieš jį – Mikolajus Rėjus (Mikolai Rej) – lenkų literatūros pradininkas. Jis rašė: *Lenkai nėra žąsų ir turi savo kalbą (Bo polacy nie gęsi, swój język mają)*. Taip jis stjo prieš lotynų kalbos įsigalėjimą.

Panašių pavyzdžių tarp lenkų, gynusių savo kalbos teises, galime rasti ne vieną. Pavyzdžiui, Motiejus Kazimieras Sarbievijus. Rašė lotynų kalba, buvo XVII a. geriausiai žinomas iš lotyniškai rašusių poetų, kurio veikalai, dar jam gyvam esant buvo leidžiami įvairiose šalyse. Tik štai vienas Lenkijos vyskupas M. K. Sarbievijui rašė laiškus į Vilnių ir priekaištavo, kad šis pamiršo esąs lenkas: nors gimęs Lenkijoje, bet įklimpęs Vilniuje ėmė rašyti tik lotyniškai ir šlovinti tik Lietuvos žemę...

Taigi buvo žmonių, kurie gynė lenkų kalbą ir norėjo, kad būtų šlovinami Lenkijos gamtovaizdžiai. Jiems M. K. Sarbievijus atrodė atskalūnas.

Kaip įveikti slenksčius

XX a. Lietuvos ir Lenkijos tarpusavyje santykių istorijoje būta daug sudėtingų slenksčių, kuriuos perkopti buvo labai nelengva. Jie užgožė daug gražaus istorinio bendradarbiavimo pavyzdžių. Jų nereikėtų užmiršti mūsų valstybės įstojus į Europos Sąjungą, kurioje juk dar reikės surasti sau deramą vietą, įgyti kitų šalių autoritetą. Ryžtinga Lenkijos pozicija ginant savo interesus daugeliu atvejų gali būti pavyzdys Lietuvai, kaip netapti ES senbuvė pastumdėle. Matyt, dar ne kartą teks sulėtinti bendras pastangas, jeigu ES norėsime bent kiek pastebimesnio vaidmens. Jei taip, tai neišvengiamai ateis laikas ieškoti istorinių ir intelektinės atsparos taškų, kurie mūsų šalis stiprintų naujojoje Europoje. Ar mes turime tokių atsparos taškų, kurie ne skirtų lietuvius ir lenkus, bet vienytų mūsų pastangas, darytų mus bendražygiais, siekiančiais panašių tikslų?

Būtina ieškoti atsparos taškų. Juk Europoje vyraujant lotynų kalbai – kaip intelektinio bendravimo kalbai – Lietuva ir Lenkija buvo lotyniškosios Europos dalys – visi buvome europiečiai. To europietiškojo bendrumo nereikėtų pamiršti, jo galime semtis iš anų laikų. Tai pagrįstas, kuris turėtų padėti mūsų tautoms ir šiais laikais drąsiau jaustis Europos nariais.

Man atrodo, kad tarp Lietuvos ir Lenkijos esama gražaus tarpusavyje supratimo. Savo krašto kultūra, nacionalinė specifika ir savitumo privalone dalytis su Europa, to savitumo neprarasdami, jį saugodami ir puoselėdami. Tai yra mūsų bendra užduotis.

Pažįstu nemažai žmonių, kuriems sekasi tai daryti, jie tampa tikrais europiečiais ir kartu yra geri savo tautos senosios ir dabartinės

Tarpukario Vilniaus dailininkės Barbaros Naremskos-Dembkos (Narębska-Dębska, 1921–2000) kūrinių parodos graviūros, skirtos senajam Vilniui iš Torūnės universiteto bibliotekos rinkinių

Adomo Mickevičiaus muziejuje R. Šalnos knygos pristatymo metu: VU bibliotekos direktorė Birutė Butkevičienė, tuometinė Lenkų instituto direktorė dr. Malgožata Kasner ir tuometinis Lenkijos ambasadorius Jezis Baras

kultūros propaguotojai. Jų dėka ir kitose šalyse bus išgirsta apie Lietuvą, apie kurią ten ne visi girdėję. Europa turi žinoti, kad mūsų valstybių praeityje yra buvę daug labai garbingų puslapių. Ne tik buvo, bet mūsų visų dėka tebėra ir bus ateityje.

Ryšių tarp žmonių svarba

Kaip mums pasiekti didesnės tolerancijos, abipusio supratimo? Juk ne istorinės nuoskaudos turi būti mūsų kompasas, bet suvokimas, kad nuoskaudas būtina reikia įveikti. Juk taip lenkai ir lietuviai tik labiau vieni kitus praturtintu, telktu bendriems naujiems uždaviniams spręsti šiame sparčiai globalėjančiame pasaulyje.

Tik plėtojant ryšius tarp žmonių galima įgyvendinti tokias užduotis. Jei nebus tokių kontaktų, tai visa, ką perskaitysime iš laikraščių, išgirsime iš televizijos ekranų ir aukštų tribūnų, nebus gyvybinga. Viskas priklausys nuo žmonių tarpusavio santykių. Jei bus tokių asmenybių, kurios sugebės kitiems žmonėms paaiškinti, kaip reikia gyventi, tai čia ir bus mūsų tautų tarpusavio sutarimo ir bendradarbiavimo gera pradžia.

Man atrodo, kad lenkai geriau suvokia savo senosios kultūros reikšmę. Galime mąstyti, kodėl taip yra. Juk net ir tie poetai, kurie gyveno Vilniuje ir savo šaknimis buvo įaugę į bendrą lenkų ir lietuvių kultūrą, rašė lenkų kalba kaip „civilizuotesne“, pažangesne, kultūringesne ir t. t. Taip tada atrodė. O juk iš Krokuvos ar Varšuvos atvykę lenkai Vilniuje jaučiasi tarsi savame mieste. Jiems viskas čia byloja suprantama kultūros vaizdinių kalba. Taip pat Lietuvos inteligentai turėtų jaustis Krokvoje ar kituose senuose Lenkijos miestuose, kur Lietuvos didikai statėsi sau rūmus, mecenavo bažnyčias ir vienuolynus. Pakaktų prisiminti Radvilas, Sapiegas, Oginskius ir kitus, be kurių neįmanoma įsivaizduoti nei lietuviškosios, nei lenkiškosios kultūros, kaip ir Lenkijos bei Lietuvos istorijos.

Deja, į Lenkijos miestus nuvykęs lietuvis, ko gero, nesijaučia ten taip pat savas, kaip į Vilnių atvykęs lenkas. Kaip Jums, gerbiamasis Voicechai, atrodo – kodėl? Gal esame jaunesnė tauta (turiu mintyje moderniąją tautą), kažkur istorijos miglose palikusi Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę ir „Aušros“, Jono Basanavičiaus idėjų vedama atėjusi į nepriklausomą Lietuvos Respubliką? Vis dėlto idomu, kaip Jūs apibūdintumėte tą esamą bendro kultūros ir istorijos suvokimo potencialų skirtumą?

Retorikos žinovė prof. Regina Koženaiuskienė Lenkų instituto ir Adomo Mickevičiaus renginyje

Mokytis iš vyskupo Valerijono

Europa gal nelabai ir prisimena apie unikalų geopolitinį darinį – Abiejų Tautų Respubliką.

Europai reikėtų tai nuolat priminti. Žvelgiant iš Paryžiaus ar Londono kai kam gali atrodyti, kad esame iš labai atsilikusių kraštų, ir mums padaryta didelė malonė, kad buvome priimti į Europos Sąjungą. Vis dėlto mes atėjome į bendrą Europą su savo valstybių istorija – ir labai garbinga, su savo kultūra.

Vis prisimenu XVI a. Lietuvos istorijos tarpsnį, kai Vilniaus vyskupas Valerijonas Protasevičius ėmėsi pastangų Vilniuje įkurti universitetą. Tai turėjo būti katalikiškas universitetas, o tam reikalui V. Protasevičius siekė pasikviesti jėzuitus. Vyskupas rašė laiškus Romos popiežiui ir jėzuitų ordino vadovybei. Gaudavo neigiamus atsakymus, girdi, tai naujas ordinas, turintis per mažai pajėgų. O svarbiausia, kad jėzuitams atsiveria neseniai atrastasis Amerikos žemynas, į kurį ir buvo numatyta kaupti visas pajėgas. Vykti į Europos šiaurę, į Lietuvą, jėzuitai nereikšė jokio noro. Vis dėlto V. Protasevičius sugebėjo pirmą jėzuitų „desantą“ atvilioti į Vilnių. Vyskupas atvykėliams sudarė puikias sąlygas, pažadėjo nuolatinį rūpestį, tad jau po kelių dienų iš Vilniaus jėzuitai rašė į Romą savo ordino generolui. Ir ką rašė? Girdi, kad jei kurį nors kraštą ir galima vadinti laukiniu, tai toks laukinis kraštas esąs Šiaurės Italija, nes ten apstu ir plėšikų, ir kitų blogybių, o Vilniuje viskas labai tvarkinga, civilizuota, ir mes, jėzuitai, taip gražiai buvome priimti... Iš Lietuvos ir Maskva netoli, o iš Maskvos – ir Kinija mūsų laukia...

Žodžiu, tame laiške iš Vilniaus jėzuitai nubrėžė visą savo ordino ateities veiklos strategiją.

Šiuos toli siekiančius planus jėzuitai pradėjo nuo Vilniaus kolegijos įkūrimo 1569 m., o po 10 metų jau buvo įkurta Vilniaus akademija ir universitetas. Iš Vilniaus vyskupo V. Protasevičiaus reikia pasimokyti, ką tinkamu momentu reikia padaryti, užmegzti ryšius ir kaip pateikti savo kraštą. Iš to atsiranda dideli dalykai.

Tačiau tam reikia tokios gilios kultūros ir toliaregiškų politikų, koks ir buvo vyskupas Valerijonas. Kai religija, kultūra ir politika sumaniuose rankose, ištis vyksta stebuklai. Tad ir mums Europos Sąjungoje reikia įtvirtinti savo istorijos mąstymą, savo kultūrinį suvokimą, ir integruotis taip, kad būtume ne paniekinti, o pamatyti, suprasti ir priimti.

Pritariu Jūsų žodžiams. Visa širdimi.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Dirbo su žymiausiais FIAN'o fizikais (1)

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Likimas lėmė dr. A. Masalovui dirbti pirmose Rusijos lazerių kūrėjų gretose, vadovaujant Nobelio premijos laureatams akad. A. Prochorovui ir akad. N. Basovui

Europos Sąjungos pinigai kartais sutaiko net buvusius didžiausius konkurentus: pirmą kartą per 30 metų Fizikos instituto ir Vilniaus universiteto lazerių kūrėjai suvienijo savo pastangas ir įsitraukė į bendro ES projekto darbus. Šis aukštųjų technologijų krypties projektas *Nacionalinis lazerių mokslo ir technologijų centras* skirtas parengti aukštos kvalifikacijos specialistus, kurie sugebėtų dirbti su šiuolaikinėmis lazerinėmis ir optinėmis technologijomis. Projekto vadovai – dr. Viktoras Vaičiškaitis (Fizikos institutas) ir prof. Valdas Sirutkaitis (Vilniaus universitetas). Projektui iš ES struktūrinių fondų skirta 3,8 mln. litų ir dar 3 mln. litų – naujai aparatūrai įsigyti. Projekte numatyta parengti 12 doktorantų ir magistrantų, parašyti 8 vadovėlius ir įrengti 8 visiškai naujas laboratorijas, kuriose būtų rengiami minėti doktorantai ir magistrantai. Tos laboratorijos bus įrengtos renovuotose Fizikos instituto ir Vilniaus universiteto patalpose, jos nebus uždarytos, jose galės tobulintis ir kitų aukštųjų mokyklų studentai.

Be to, projekto vykdytojai galės nupirkti 180 mokslinių knygų, o iš užsienio šalių bus galima pasikviesti 23 žymiausius lazerių ir optinių technologijų srityje dirbančius mokslininkus. Suprantama, visur galioja konkursinės atrankos principas. Pirmieji, kurie buvo pakviesti į Vilnių skaityti paskaitas ir pasidalyti patirtimi, buvo prof. Robertas Eckardt iš JAV, dr. Anatolijus Viktorovičius Masalovas (Анатолий Масалов) iš Rusijos ir Rimas Juškaitis iš Jungtinės Karalystės.

A. Masalovas yra Rusijos mokslų akademijos P. Lebedevo Fizikos instituto Optikos skyriaus G. Landsbergio optikos laboratorijos vedėjas. Vilniuje svečias skaitė dvi labai aukšto lygio paskaitas *Šiuolaikiniai ultratrumpųjų impulsų charakterizavimo metodai* ir *Optinių parametrinių generatorių spinduliavimo paslėpta poliarizacija*. Paskui perskaitė pranešimą *Poliarizacijos metodo ypatybės kvan-tinėje tomografijoje* Fizikos ins-

titute. Svečias apsilankė Fizikos instituto laboratorijose, Vilniaus universiteto Kvantinės elektronikos katedros laboratorijose ir Lazerių tyrimų centre, susipažino su lazerių technologijų bendrovėmis – EKS-PLA, STANDA ir *Šviesos konversija*. A. Masalovas turėjo progą susitikti ir bendrauti su Lietuvos mokslų akademijos tikraisiais nariais Algiu Petru Piskarsku ir Juru Požela.

Vieno iš projekto vykdytojo dr. Vidimanto Kabelkos iniciatyva, nepaisant labai įtempto grafiko, A. Masalovas sugebėjo rasti laiko ir su žmona Valentina apsilankyti *Mokslo Lietuvos* redakcijoje. Išsamiam pašnekesyje buvo kalbama apie lazerių kūrimo darbus garsiajame FIAN'e – Rusijos mokslų akademijos P. Lebedevo Fizikos institute Maskvoje (Физический институт Академии наук). Manome, kad svečio mintys sudomins mūsų skaitytojus, nes toje lazerių kūrimo istorijoje atsispindi ir labai svarbi aukštos kvalifikacijos specialistų rengimo patirtis, kuriai skirtas mūsų minimas ES struktūrinių fondų projektas.

Aleksandro Prochorovo frazės svoris

Gerbiamasis daktare Anatolijau Masalovai, kad mūsų pokalbis išibėgėtų ir toliau slystų lengva vaga, gal pasakotumėte, ką anksčiau dirbo ir šiuo metu tebedirba visame pasaulyje garsus FIAN'as – Fizikos institutas Maskvoje?

Dirbu ištis nuostabiame Rusijos mokslų akademijos P. Lebedevo fizikos institute – FIAN'e. Tarybiniais laikais tai buvo fizikos mokslų lyderis ir ši autoritetą išsaugojo Rusijos Federacijos mastu. Pakaktų pasakyti, kad iš 10 Rusijos Nobelio premijų laureatų net 7 išugdė mūsų institutas.

Nesunku įsivaizduoti, kokią džiaugsmą jatau, kai dar geltonsnapis jaunikaitis patekau į šį institutą. Ligi šiol ten dirbu ir tuo labai džiaugiuisi. Mat Fizikos institute dirba ištis iškilios asmenybės, iš kurių galėjau

Nukelta į 6 p.

Dėl N. Basovo negalėčiau daryti tvirtų vienareikšmių išvadų. Tačiau jis jautė žmones – kas ko vertas.

Jeį atsirastų tokia galimybė, ką rinktumėtės savo mokslinio darbo vadovu – N. Basovą ar A. Prochorovą?

Žinoma, kad A. Prochorovą. Jis buvo paprastesnis, su juo buvo paprasčiau ir lengviau. N. Basovas savo nenusipėjimui ne vieną bauginą. Gal ne tiek bauginą, nes baimintis gali to, kuris šalia, o su N. Basovu man netekdavo labai dažnai susitikti ir bendrauti. Buvome skirtingo lygmens darbuotojai.

Kad A. Prochorovo ir N. Basovo keičiai institute išsiskyrė – kurio iniciatyva?

Man sunku atsakyti. Abi šios asmenybės stiprios ir ryškios. N. Basovas parodė kone stebuklus savo poveikiu vyriausybei, sugebėdavo gauti didžiules lėšas savo sumanymams įgyvendinti. Todėl jis aplenkė A. Prochorovą statydamas naujas laboratorijas, plėsdamas FIAN'o materialinę bazę. Jis geriau tvarkėsi su finansais, juos sumaniai skirstė. Dirbdami institute kiekvienas iš jų vadovavo savo padaliniumi. Tarp jų pavaldinių nebuvo tokių, kurie būtų priklausę ir vienai, ir kitai komandai.

Ar tiesa, kad net per pietų pertrauką A. Prochorovo bendradarbiai rinkdavosi vienoje kavinėje, o N. Basovo – kitoje?

Tai labiau legenda. Iš tikrųjų buvo dvi nedidelės aludės už FIAN'o ribų – skirtinguose gatvės kampuose. Vieną vadino Basovka, kitą – Prochorovka, bet iš tikrųjų tos istorijos – labiau legendos negu tikrovė. Žinoma, šių dviejų vadovų padaliniai aršiai konkuravo dėl mokslinių laimėjimų, labai įtariai sekė vienas kito pasiekimus. N. Basovas pirmasis pradėjo termobranduolinę programą, mėgindamas branduolinię reakciją inicijuoti lazerine spinduliuote. Tada į lenktynes įsitraukė ir A. Prochorovas. Lazeriai buvo pasitelkiami branduolinei reakcijai palaikyti. Tai tos pačios reakcijos, kurios vyksta branduoliniuose reaktoriuose.

N. Basovas tą idėją išskėlė pirmas, pradėjo statyti didžiulius įrenginius, kuriuose ir mėgino įgyvendinti valdomą termobrandulinę reakciją. Įgyvendinus sumanymą šios reakcijos taikymas būtų buvęs saugus. Idėja tokia: lazerio spinduliu sukeliama nedidelio kiekio medžiagos termobranduolinė reakcija, kuriai įvykus tas pats daroma su kita medžiagos porcija. Kadangi reakcijose dalyvauja maži medžiagos kiekiai, reakcija valdoma, tai neiškyla branduolinio sprogdimo grėsmė.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mitų griovėjas Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. Vytautas Kaminskas

Atkelta iš 2 p.

Nuo 1998 m. – Lietuvos MA narys korespondentas, 2003 m. išrinktas Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentu. Yra Europos universitetų asociacijos tarybos, Lietuvos mokslo tarybos, Aukštojo mokslo tarybos, Mokslo, technologijų ir inovacijų plėtros komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Valstybinio mokslo ir studijų fondo valdybos narys.

V. Kaminskas yra paskelbęs 4 monografijas ir apie 200 mokslinių straipsnių, vadovavęs 17 apgintų daktaro disertacijų. 1980 m. Lietuvos valstybinės mokslo premijos ir 1987 m. Ministrų tarybos premijos laureatas.

Iš įvykių dalyvio lūpų

Pasak Z. R. Rudziko, vargiai rasiame įstatymų, skirtų mokslui ir studijoms rengimo srityje, kurioje V. Kaminskas nebūtų dalyvavęs ir aktyviai reiškėsis: nuo 1991 m. priimto Mokslo ir studijų įstatymo iki Aukštojo mokslo įstatymo tobulinimo. Žodžiu, jubilias yra labai aktyvus Lietuvos moksle vykstančių procesų ir reformų, iš sovietinio aukštojo mokslo sistemos pereinant prie Vakarų šalyse įprasto modelio, dalyvis. Todėl visai suprantama, kodėl jubiliaso paskaita *Aukštasis mokslas: mitai ir tikrovė* sukėlė didelį visų akademinųjų skaitymų dalyvių susidomėjimą.

Sklaidantis mitų miglas

Skiriamės didoku studijuojančiųjų savo lėšomis skaičiumi.

Pirmas mitas griūva

19 proc. šalies gyventojų turi aukštąjį išsilavinimą. Šiuo rodikliu gerokai atsiliekame nuo ES šalių, reikalai kiek geresni amžiaus grupėje nuo 25 iki 35 metų. V. Kaminskas paneigė teiginį, esą universitetai ir kolegijos „susiurbia“ visus tais metais vidurinių mokyklų ir gimnazijų abiturientus. Reali padėtis kitokia. Konkursai į dienes studijas 2005 m. sudarė 1,6 į vieną vietą, 2004 ir 2003 – 1,7. Norinčiųjų studijuoti universitetuose nemažėja. 15,3 proc. unversitetų studentų kasmet sudaro anksčiau baigę abiturientai. Taip yra dienes studijose.

Į neakivaizdines studijas daugiausia stoja anksčiau baigę abiturientai, tik 28 proc. iš visų stojančiųjų būna tų metų laidos abiturientai. Pasak V. Kaminsko, suskaičiavę gauname: 2005 m. į dienes universitetų studijas pateko tik 30 proc. tų metų abiturientų ir dar 5 proc. – į neakivaizdines studijas. Taigi tik truputį daugiau kaip trečdalis 2005 m. abiturientų pateko į universitetus. 15 proc. pernai baigusiu abiturientų priėmė kolegijos. Vadinas, į universitetus ir kolegijas įstojo tik apie pusė abiturientų, visi kiti atėjo iš anksčiau laidų.

Taigi skaičių kalba V. Kaminskas sugriovė vieną iš mitų, esą 75 proc. abiturientų patenka į aukštąsias mokyklas.

Kokie abiturientai ateina į aukštąsias mokyklas

Ar tikrai priimami prastai parengti abiturientai? Iš pranešėjo pateiktų skaičių matyti, kad į socialinius mokslus stoja daugiau kaip 3 į vieną vietą. Į fizikos ir technologijos mokslus taiko tik 0,9 stojančiojo į vieną vietą. Tik medicinos fakultetai padeda pagerinti stojančiųjų į biomedicinos mokslus rodiklius.

Negailėstingi skaičiai rodo, kad stojančiųjų elitą (turinčių 18,5 balo) ateina į socialinius mokslus. Inžinerijos mokslai turi tenkintis įstojusiaisiais, kurie surinkę 14,9 balo. Išimtis, anot V. Kaminsko, Vilniaus universiteto taikomosios fizikos programa; į šią programą stoja pirmakursiai su aukštais balais.

Didelė problema – abiturientų motyvacija. Pagal pirmąjį stojančiųjų prioritetą sukomplektuojama tik apie 40 proc. studentų. Vadinas, abiturientai, rinkdamiesi studijų programas, nesugeba įvertinti savo galimybių. Aukštosiame mokyklose 90 proc. vietų užpildoma tik per 12 pirmųjų pageidavimų studijuoti atitinkamose vietose. Tad jei po tikslųjų ir inžinerijos mokslų studijų į gyvenimą išleidžiami ne patys geriausi absolventai – tai, pasak V. Kaminsko, mūsų viduriniojo mokslo grandies prasto parengimo padariniai. Jei ateina geri pirmakursiai, išeis geri diplomantai.

Ar universitetai yra bedarbių peryklos

Ar tiesa, kad universitetai rengia daug bedarbių? Spau-

da dažnai noriai eskaluoja šį mitą. O kaip yra iš tikrųjų?

Po 8 mėnesių nuo diplomo išdavimo 2002 m. nebuvo įsidarbinę 5 proc. specialistų, o 2005 m. – mažiau kaip 2 proc. (2004 m. laidos specialistų). Tai labai nedidelis skaičiai. Jie leidžia teigti, kad universitetai nerengia darbo biržos klientų.

Neakivaizdinėse ir tęstinėse universitetų bei kolegijų studijose studijuoja kone 65 tūkst. studentų. Jie priklauso mokymosi visą gyvenimą kategorijai: vyresni kaip 25 ir nevyresni kaip 65 metų. Iš jų apie 70 proc. studijuoja universitetuose.

ES dokumentuose numatyta, kad 2010 m. šios kategorijos žmonių studijuotų apie 10 proc. (dabar Lietuvoje yra 3,6 proc.). 3,6 proc., lyginant su ES siekiais, nėra didelis skaičius, bet šioje Lietuvos statistikoje nėra aprėpti trumpalaikio mokymo, kvalifikacijos kėlimo ir kitokie kursai. Juos įtraukus paaikštėtų, kad apie 6 proc. Lietuvos žmonių priklausys besimokančiųjų visą gyvenimą kategorijai. Padėtis ne tokia beviltiška, kaip kartais būtų galima spręsti iš spaudos pranešimų.

Kaip finansuojami universitetai

Kaip ir reikėjo tikėtis, V. Kaminskas apsistojo ir ties universitetų finansavimu. Nuolat girdime, kad pinigų skiriama pakankamai, bet universitetai juos netinkamai naudoja. V. Kaminsko interpretacija priešinga. Neskaitant studentams išmokamų stipendijų, universitetai užsidirba apie 40 proc. lėšų „iš šalies“. Vadinas, valstybės biudžetas universitetus finansuoja tik apie 60 proc. Bene tik kaimynų latvių panaši padėtis. Tačiau šios universitetų uždirbtos lėšos apskaitomos valstybės biudžete ir paskui parodoma, kad valstybė šiais pinigais neva finansuoja universitetus. Kai visos lėšos sudedamos, vadinas, kone 700 mln. litų – išties gali atrodyti, kad universitetai labai gerai finansuojami. Tai mitas, teigia V. Kaminskas, tikroji padėtis visai kitokia.

Sudėjęs visas lėšas, Lietuvos aukštosios mokyklos lyg ir neturėtų kuo skūstis: 1,3 proc. BVP tenka aukštajam mokslui, iš jų 0,9 proc. skiria valstybė. Likusius 0,4 proc. užsidirba patys universitetai ir kolegijos. Visa bėda, kad Lietuvos BVP nėra pakankamas, nors pagal valstybės santykinai skiriamas lėšas Lietuva nuo ES šalių vidurkio neatsilieka. Todėl taip yra, kad JAV studentui per metus tenka 20 tūkst. dolerių, ES studentui – 10 tūkst. dolerių, o Lietuvos studentui „nuvarva“ 5 tūkst. litų.

Išeitūs, anot V. Kaminsko, – ES struktūrinių fondų ir verslo lėšos, kurios turėtų būti kuo plačiau įtraukiamos į Lietuvos aukštąjį mokslą. Praktiškai dabar iš šių šaltinių gaunama labai mažai lėšų. Iš verslo ir nebus daugiau gaunama, kol nesu tvarkysime įstatymų ir neužtikrinsime mokesčių lengvatų.

Skaičių ir grafikų kalba, kuria operuoja V. Kaminskas, yra įtikinama. Įdomiausia, kad rektorius oponentai taip pat operuoja skaičiais. Gaila, kad akademiniai skaitymai nėra ta vieta, kur įmanoma oponentų diskusija. Vis dėlto ji būtina, tad jos išvengti tikriausiai nepavyks.

Gražvydas Kantvydas

Jubiliaso prof. V. Kaminskas dėkoja už muzikinius Vilniaus kvartetų

Europos širdyje, Strasbūre (3)

Pradžia 2005 m. Nr. 22

Tęsiame pasakojimą apie Druskininkų mokytojų kelionę į Europos Parlamentą Strasbūre, kur vieną savaitę kas mėnuo plenariniuose posėdžiuose dalyvauja ir 13 Europos parlamentarų iš Lietuvos.

Paprastas pasisveikinimas – malonu

Naujai atvykusi į Briuselį ir Strasbūrą Europos parlamentarė iš Lietuvos dr. Laima Andrikienė, niekam ten nepažįstama, iš apsaugos darbuotojų pirmiausia išgirdo malonų pasveikinimą: *Bonjour, madame*. Šiuos žodžius ji girdi kas dieną įeidama į Parlamentą, ateidama į posėdžius. 11 metų Lietuvos Seimo nare buvusi L. Andrikienė sako neprišimanti, kad LR Seimo apsaugos darbuotojas būtų pasitikęs pasveikinimu: *Labas rytas, ponie*.

Apsauginio šypsena prasidėjęs rytas praskaidrina net ir sunkiausių darbo dieną. Paprastas dalykas, net nepatogu apie tai rašyti. Paprastas žmogiškas draugiškumas, elementarus paslaugumas, bet kiek daug tai reiškia kasdienybėje. Strasbūre ir Briuselyje politinės kultūros subtilybių „paragavę“ mūsų parlamentarai tampa labai kritiškai savojo Seimo tvarkos, įpročių ir jau susidariusių papročių atžvilgiu.

Tyli jau metai

Ne jau Briuselyje ir Strasbūre dirba idealūs darbuotojai, o ir parlamentarai neiškrečia jokio „šou“? Sunku patikėti, nes juk iš skirtingų valstybių jie atsineša ir savo įpročius bei keistynes. Tarp europarlamentarų yra ir daug Europoje žinomų asmenybių, kurioms saviraiška – tai antras prigimimas. Antai Didžiąjai Britanijai atstovauja BBC televizijos „žvaigždė“ Robertas Kilroj-Silkas (Robert Kilroy-Silk), vienas iš Anglijos nepriklausomybės partijos lyderių. Jis vieną dieną iš rimto posėdžio buvo nusprendęs padaryti tikrą pramogą. Surežisavo būsimą incidentą, po kurio jį iš Parlamento posėdžių

Europos Parlamento Strasbūre Posėdžių salė

salės turėjo išvesti tvarkdariai, dėl savo smokingų ir baltų marškinių populiariai vadinami „pingvinais“. Čia jau turėjo laukti parengtos televizijos kameros ir sensacijų ištroškę žurnalistai. Žodžiu, parlamentaras norėjo pasirodyti kaip auka.

Tai štai R. Kilrojus atsistoja ir nekreipdamas dėmesio į vykstantį plenarinį posėdį ima šaukti, kad jis noris kalbėti dėl posėdžio vedimo tvarkos. Pirmininkaujantis Europos Parlamento Pirmininkas Jozefas Borrelis Fontelesas (Josep Borrell Fontelles) prašo R. Kilrojį sėstis į vietą, žodis jam bus suteiktas kiek vėliau. Tačiau įsikarščiajęs anglas šaukia ir nemanoma sėstis į vietą. Pirmininkas suteikia žodį Alesandrai Musolini (Alessandra Mussolini), Italijos ducės Benito Musolinio anūkei. Gražuolė blondinė kalba retai, bet visada išraiškingai. Jeigu kas kitas būtų kreipęsis į įsikarščiausių anglą, gal efektas būtų buvęs mažesnis. A. Mussolini pasakė paprastus žodžius: *Pone Kilrojau, šiuose rūmuose kalbama tik tada, kai pirmininkas suteikia žodį*. Dar parodė išraiškingą gestą, kurį buvo galima suprasti kaip pasiūlymą be reikalo neušinti burnos...

Televizijos gražuoliui R. Kilrojui neliko nieko kito, kaip tik sėstis į vietą. Po to jis nė karto neprašė žodžio. Tyli jau metai.

Yra ir kitų ne mažiau spalvingų bei norinčių būti matomomis asmenybių. Kad ir Prancūzijos atstovas Žanas Mari Le Penas (Jean-Mari Le Pen), žinomas nacionalistas ir radikalas. Dabar jis dirba Europos Parlamente kartu su dukra Marina (Marine Le Pen). Le Peno pareiškimai aštrūs, bet net ir aštriausiame pareiškime nėra žeminamas kitas žmogus. Ką vienas parlamentaras mano apie kitą, tėra jo asmeninis reikalas; to į viešumą nemėginama kelti. Kitaip negu kai kurie Lietuvos Seimo nariai, europarlamentarai vienas kito nesuicija pas gydytoją, į beprotnamį ar tikrintis į „Vasaros 5“. Tolerancija kitų nuomonei ir žmogaus orumui – norma. Savo valstybių išrinktieji vienas kitam kraujo negadina, ir svarbiausia – sutaupo daug laiko ir jėgų spręsti svarbiems klausimams. Nors kaip politiniai oponentai kai kuriais klausimais niekada nesutarė ir nesutars.

Kas ką gali

Būna, kad parlamentarui tenka per dieną dalyvauti net penkiuose posėdžiuose vienu metu, ir niekam neįdomu, kaip tai praktiškai padaryti. Todėl L. Andriekienei tenka šiam reikalui pasitelkti ir savo padėjėjas Aldoną Drėgvaitę ir Ievą Staniulytę. Visos išsiskirsto po skirtingus posėdžius, atėjus laikui kalbėti ar balsuoti L. Andriekienei tenka iš vieno posėdžio skubėti į kitą.

L. Andriekienė Europos Parlamente dirba dviejuose komitetuose – Užsienio reikalų ir Biudžeto. Į pastarąjį sakoėjusi be jokio entuziazmo. Nors L. Andriekienės mama visą gyvenimą dirbo buhalterė, bet pačios Laimos skaičių romantika nevilioja. Tai gana drąsus prisipažinimas, žinant, kad Europos parlamentarės diplome įrašyta specialybė: ekonomistė-matematikė. Pagaliau, jei žmogus siekia kitokios ekonomikos, tai negi gali jį už tai smerkti.

Atrodo, kad per šiuos pusantrų metų keičiasi ir pačios L. Andriekienės požiūris į Biudžeto komiteto veiklą. Iš tikrųjų tai įtakingiausias komitetas. Kad būtų suprantamiau, pradėkime nuo tokio pavyzdžio. Štai

kad ir Užsienio reikalų komitetas, kuriame taip pat dirba L. Andriekienė. Dauguma jo narių – tai buvę savo šalių užsienio reikalų ministrai, savo šalių vyriausybės ekspremjerai. Solidi publika, tad Užsienio reikalų komitetas kai kam gali atrodyti panašus į aukšto lygio asmenų diskusijų klubą. Ir iš tiesų komitete priima-

Europos Parlamento rūmų skulptūriniai akcentai

mos rezoliucijos, daromi pareiškimai, ir tai yra aukštasis politikos pašansas. Tačiau komitetas nepriima teisės aktų, kurie būtų privalomi visai Europos Sąjungai, politiką daro pareiškimais, deklaracijomis, todėl jo įtaka gana sąlygiška.

Biudžeto komitetas dirba kitaip

Biudžeto komitetas Europos Parlamente yra viena iš dviejų Europos Sąjungos institucijų, be kurios pritarimo netvirtinamas ir nesiskirstomas ES biudžetas. Kalbame ne šiaip apie pinigus, bet apie 112 mlrd. eurų – toks yra 2006 m. Europos Sąjungos biudžetas. Visą šį pinigų Monblanų Europos Parlamento Biudžeto komitetas svarsto ir skirsto.

Priminsime, kad 2005 ir 2006 m. 25 ES valstybės narės maždaug 1 proc. bendrųjų nacionalinių pajamų deda į bendrą katilą; iš jo ir susidaro ES biudžetas. Iš to bendro

katilo naujosios ES šalys narės kol kas gauna maždaug trigubai daugiau negu įdeda. Tokia padėtimi, aišku, nepatenkintos senbuvės narės. Kol kas galioja solidarumo principas: turtingesnieji moka daugiau ir gauna mažiau, kad paskui save patrauktų menkiausiai išsivysčiusias nares.

Taigi be Europos Parlamento negalima patvirtinti ES biudžeto. Regis, L. Andriekienė visai neblogai įsitvirtino Biudžeto komitete. Ji pelnė savo frakcijos pasitikėjimą ir buvo paskirta šešėlinio biudžeto 2006 metais pranešėja.

Kadangi Biudžeto komitete biudžeto pranešėju 2006 m. tapo Socialistų frakcijos atstovas italas Džiovani Pitela (Giovanni Pittella), per jį ejo visi pakeitimai, siūlymai. Iš Centro dešinėsios frakcijos toks žmogus yra L. Andriekienė. Veikiama švytuoklės principu: jei biudžeto pranešėjas socialistas, tai šešėlinis pranešėjas yra iš Centro dešinėsios frakcijos, ir priešingai.

Ką daro šešėlinis biudžeto pranešėjas? Per jį eina tie patys parlamentarų pagedavimai, pasiūlymai ir pakeitimai, pataisos. 2006 m. biudžeto projektui tokių siūlymų, interesų ir pataisų per L. Andriekienės rankas perėjo 906. Be L. Andriekienės ir italų socialisto Dž. Pitelos pritarimo ir teikimo tie siūlymai net neįrašomi į biudžeto projektą. Jei biudžeto pranešėjas ir šešėlinis pranešėjas dėl siūlymo ar pakeitimo su-

taria, tai dėl jo atskirai nebalsuojama – jis priimamas. Jei nesutariama, klausimas atiduodamas visų parlamentarų „teismui“.

Tikriausiai nė nereikia sakyti, kad tai labai daug laiko ir jėgų reikalaujantis darbas – vien perskaityti visus pakeitimus ir siūlymus. Atsakingumo, kompetencijos ir kruopštumo reikalaujantis darbas. Visus klausimus tenka derinti su Komiteto biudžeto pranešėju.

Dar pridursime, kad L. Andriekienė Biudžeto komitete yra vienintelė narė iš Lietuvos. M. Starkevičiūtė yra pavaduojanti narė; ji balsuoja Biudžeto komiteto posėdžiuose, jei trūksta kvorumo. Už ES finansus atsakinga komisarė Dalia Grybauskaitė taip pat dalyvauja Biudžeto komiteto posėdžiuose, bet, kad ir kaip būtų keista, sprendžiamojo balso finansiniais klausimais Europos komisija, vadinasi, ir komisarė Biudžeto komitete neturi.

Europos Parlamento rūmų Strasbūre architektūrinės erdvės

Komisija parengia siūlymus, o balsuoja Parlamentas ir 25 valstybių narių finansų ministrai arba premjerai.

Štai svarstant 2005 m. ES biudžetą pagrindinis pranešėjas buvo iš Centro dešinėsios frakcijos, o iš antros pagal dydį Socialistų frakcijos buvo paskirtas „šešėlinis“ pranešėjas. Taip siekiama sutarimo. Balsavimo griebiamasi tik tada, kai nepavyksta pasiekti sutarimo be balsavimo. Tai Europos Parlamento tradicija: siekti sutarimo, balsuojama kraštutiniu atveju. Todėl dėl daugelio klausimų tenka tartis, derinti pozicijas.

Trys prioritetai

Kas šiandien Europos Parlamente aktualiausia, svarbiausia? Kiekviena politinė šeima, frakcija turi savo prioritetus ir tai nuolat pabrėžia. Centro dešinieji, kuriems priklauso Vytautas Landsbergis ir Laima Andrikiėnė, pasisako už Bendrąją užsienio ir saugumo politiką. Deja, kol kas apie bendrą užsienio ir saugumo politiką dar sunku kalbėti, kiekviena valstybė veikia pagal savo supratimą ir interesus. Kai nėra bendros ES politikos, kai kuriems ES oponentams (kad ir strateginei partnerei Rusijai) lengva siekti savo politinių tikslų, susijusių su ES. Rusija dažnai juos pasiekia su kiekviena valstybe kalbėdamasi atskirai.

Kitas Centro dešinėsios frakcijos prioritetas – Lisabonos strategijos įgyvendinimas. Paprastais žodžiais tariant, tai siekis daugiau lėšų ir dėmesio skirti švietimui, mokslui, universitetams, smulkiajam ir vidutiniam verslui. 90 proc. ES įmonių yra smulkioji ir vidutinio verslo. Taigi Senojo žemyno ekonomikos pagrindą sudaro ne didelės įmonės, bet mažos ir vidutinės.

Trečias prioritetas – ES konkurencingumo didinimas. 25 ES valstybėse gyvena 450 mln. gyventojų, tačiau ši Sąjunga kol kas nusileidžia konkurencinėje kovoje JAV ir Japonijai, ant kulnų jau mina Kinija. Kaip išsilaikyti ES? Tam reikėjo Lisabonos strategijos, naujus lėšų srautus nukreipti į naujas technologijas ir perspektyviausius mokslinius tyrimus. Tai padaryti nėra lengva, nes ir pačios ES viduje vyksta arši kova dėl prioritetų, vadinasi, ir dėl pinigų srautų į konkrečias sritis. Realybė tokia, kad iš maždaug 112 mlrd. eurų ES biudžeto beveik pusė (45 proc.) atitenka žemės ūkiui ir jo pagamintos produkcijos subsidijoms. 35 proc. lėšų tenka skirtumo tarp ES šalių narių mažinimui iki ES vidurkio. Likusioms reikmėms – ES sienų apsaugai, užsienio

Europos Parlamento narė dr. Laima Andrikiėnė savo buvusiems mokytojams ir kitiems svečiams pasakoja apie Europos Parlamento veiklą

politikai ir t. t. – lieka 20 proc. biudžeto lėšų. Numatyta, kad tokia padėtis turėtų likti bent iki 2013 metų. Pasirodo, Vokietija ir Prancūzija sutiko į ES priimti naujas nares su sąlyga, kad iki 2013 m. žemės ūkiui lėšų nebus mažinama.

Mąstantiems žmonėms akivaizdu, kad jeigu niekas nepasikeis, ES dar labiau atsiliks konkurencinėje kovoje. Įtampa kyla tarp pačios ES narių, nes ne visos valstybės linkusios taikstyti su tokia padėtimi.

Taigi ES biudžetas yra tarsi „džentelmenų susitarimo“ įkaitas. Tuo labiausiai suinteresuoti Vokietijos ir Prancūzijos ūkininkai. Naujų geopolitinių realijų akivaizdoje nepavyksta susitarti dėl naujų finansinių ES perspektyvų. Prancūzija nebesusišneka su Didžiąja Britanija, pačiame ES pinigų srautų skirstyme jau užprogramuota, kad Lisabonos strategiją įvykdyti visa numatyta apimtimi yra neįmanoma.

Nors važinėti ne visiems patinka

Europos Parlamentas turi tris būstines. Nedaug kas žino, kad centrinė Europos Sąjungos Parlamento būstinė yra Liuksemburge; ten dirba Parlamento sekretoriatas, bet parlamentarai į Liuksemburgą nevažiuoja. Strasbūre vyksta plenarinės sesijos – vieną savaitę per mėnesį. Briuselyje darbas vyksta tris savaites per mėnesį: ten posėdžiauja Parlamento komitetai, vyksta frakcijų susitikimai, priimamos delegacijos.

Ne visiems parlamentarams patinka važinėti iš Briuselio į Strasbūrą ir atgal, nes šios kelionės atima daug laiko ir vargina. Nors Strasbūro miestas – tai tarsi

spalvotas paveikslėlis iš Aleksandro Dioma *Trijų muškietininkų* ir d'Artaniano laikų, bet patiems parlamentarams netenka dažnai grožėtis miestu, nes tai labiau turistų ir ekskursantų privilegija.

Europos Parlamentas priiminėja teisės aktus, vadinamus direktyvomis. Jos turi įstatymo galią ir privalomos ES valstybėms narėms. Kita dokumentų rūšis – rezoliucijos. Tai Parlamento pareikšta nuomonė tam tikru klausimu. Mums lankantis Strasbūre Europos Parlamento plenariniame posėdyje kaip tik buvo nagrinėjamas klausimas dėl klimato kaitos. Europos Parlamento tuo klausimu priimta rezoliucija įstatymo galios neįgavo, tai tėra Parlamento pozicija, kuri svarbi ministrams ir Europos Komisijai.

Rezoliucijoje gali būti įrašytas reikalavimas, kad Europos Komisija imtųsi atitinkamų priemonių – Komisijai tai privaloma atlikti.

Europos Parlamentas balsuoja dėl įvairių pranešimų. Kad ir dėl pranešimo apie ES ir Rusijos santykius. Įvertinama jų būklė, formuluojamos rekomendacijos, kurių reikėtų laikytis.

Euras beldžias į duris

Strasbūro, vėliau ir Briuselio paroduotųjų kainos Druskininkų mokytojams kėlė daug neramių minčių ir klausimų. Bene svarbiausias iš jų: 2007 m. įsivedusi eurą Lietuva laimės ar pralaimės? Mūsų žmonėms Europos Sąjungos šalių kainos atrodo šokiruojančios: kas šiandien Lietuvoje yra litais, tas ES senbuovė narėse – eurai. Taigi ką apie euro įvedimą mano Europos Parlamento narė?

Jei visos kitos naujosios narės eurą įsivedė, o mes liktume prie senojo lito, tai galiausiai Lietuvos žmonės pralaimėtų. Pasak parlamentarės, kainos iškart tris kartus pašokti neturėtų. Kad kainos kils – nėra abejonių. Reikėtų bijoti štai ko. Po Lietuvos kaimus gali pradėti vaikščioti gražiai apsirengę ponaičiai ir siūlyti žmonėms „paslaugas“ – keisti litus į „eurus“, kurie bus labai kokybiškai padaryti kompiuteriu.

Taigi pirmoji taisyklė: pinigų keisti tik banke. Eurą įsivedusių šalių žmonės įvedimą vertina įvairiai, tačiau neabejojama, kad valstybių ekonomikai, ūkio plėtrai, visos ES ekonomikos gilesnei integracijai tai yra teigiamas dalykas.

Malonumas skaičiuoti svetimų pinigus

Būtume ne lietuviai, jei nepradėtume skaičiuoti svetimų pinigų. Pagaliau ir skaitytojai neatleistų. Už kiekvieną darbo dieną Europos Parlamento narys gauna po 268 eurus.

Tačiau sėdėdamas Lietuvoje tų pinigų negausi: reikia registruotis, dalyvauti tos dienos Europos Parlamento balsavime, komitetų posėdžiuose. Jei nedalyvauja, už tą dieną parlamentarui nieko nemokama.

Dar pažymėsime, kad Europos parlamentarai skiriama po 14,7 tūkst. eurų apmokėti už padėjų darbą. Galima turėti kad ir vieną padėjėją, pavyzdžiui, savo vyrą arba žmoną. Galima turėti du ar daugiau padėjėjų. L. Andrikiėnė šiuo metu jų turi septynis. Briuselyje ir Strasbūre jai talkina ekonomistė Aldona Drėgvaitė ir teisininkė Ieva Staniulytė,

penki padėjėjai dirba Lietuvoje: Europos parlamentarės būstinėje Vilniuje dirba Ramunė Trakymienė, Zonė Nemanienė dirba Kaune, Aldona Augustienė – Šiauliuose, Artūras Grucė – Panevėžyje ir Vytautas Paškevičius – Alytuje. Taigi L. Andrikiėnė sukūrė 7 naujas darbo vietas Lietuvos žmonėms ir šiuo metu dairosi padėjėjų Utenos ir Klaipėdos apskrityse.

Europos parlamentarai dirba keturias dienas per savaitę: ketvirtadienio vakarą Parlamento rūmai ištuštėja. Kadangi už dieną gauna po 268 eurus, tai per savaitę, t. y. keturias dienas uždirba 1072 eurus. Nuomoti butą Briuselyje, mokėti už

viešbutį Strasbūre parlamentarams reikia lėšų. Parlamentarams taip pat apmokamos kelionės išlaidos į savo tikruosius namus. Mokama ne pagal pirktą bilietą, o pagal kilometrus, kuriuos tenka nuvažiuoti. Šalia viso to

Lietuvos europarlamentarai dar gauna po 2700 litų per mėnesį iš Lietuvos Respublikos Seimo. Ar tai daug? Priklauso nuo to, su kuo lyginsime. Europos Parlamento nariai iš Italijos gauna po 12 tūkst. eurų per mėnesį iš savo valstybės parlamento. Aišku, akivaizdi nelygybė, nes ES nuostata yra aiški: dirbant toje pačioje darbovietėje nepriklausomai nuo tautybės, rasės, lyties, religinių ir kitokių įsitikinimų visi už tą patį darbą turi gauti vienodus atlyginimus.

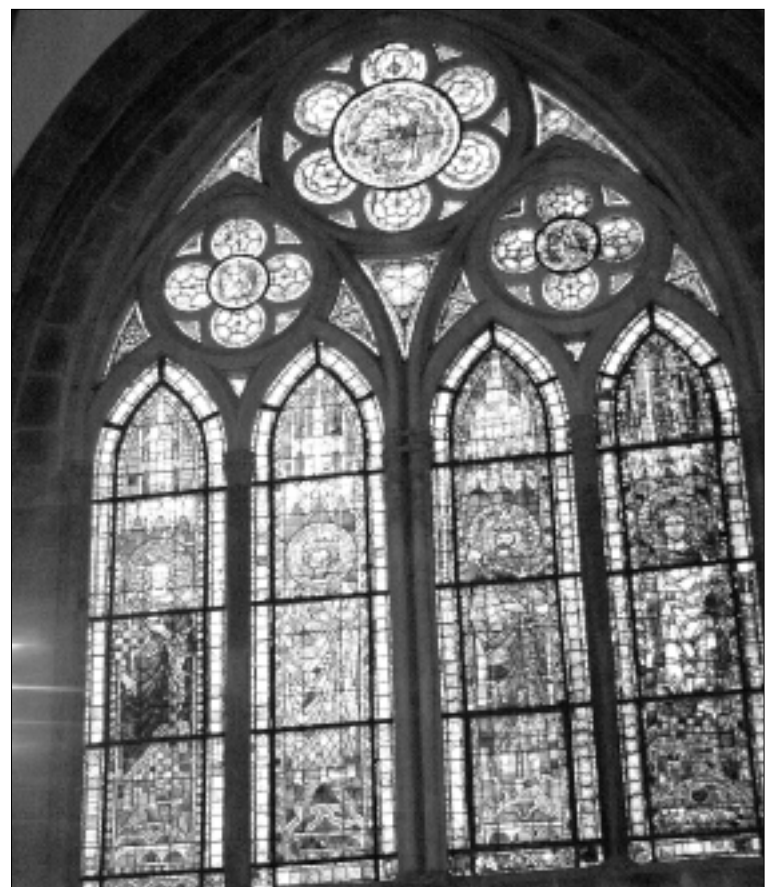
Neseniai buvo priimtas naujas Europos Parlamento Statutas, kuriame numatyta, kad nuo 2009 m. į Europos Parlamentą išrinktiems naujos kadencijos nariams bus mokami vienodi atlyginimai. Kiekvienas Europos parlamentaras turėtų gauti apie 8 tūkst. eurų per mėnesį, tačiau jam teks pačiam mokėti už savo keliones.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Įspūdinga moderni Strasbūro architektūra

Strasbūro Dievo Motinos katedros vitražas

Lietuvos mokslinės archeologijos pradininkas (3)

Pabaiga, pradžia 2005 m. Nr. 22

Archeologo ir visuomenės veikėjo Ph. Dr. Jono Puzino (1905 10 01 – 1978 04 14) 100-ųjų gimimo metinių proga apie archeologinius tyrinėjimus ir sukakčiai paminėti skirtus renginius kalbamės su Vilniaus universiteto Archeologijos katedros profesoriumi Mykolu Michelbertu.

Archeologai kalbininkų nepaneigė

Kai kalbame apie baltų priešistorės laikus, paprastai remiamės Kazimieru Buga, taip pat Olego Trubačiovo, Vladimiro Toporovo lingvistinėmis analizėmis. Ar nėra taip, kad archeologinių radinių šviesoje keičiasi kalbininkų seniau nubrėžtos senovės baltų gyventos teritorijos ribos?

Nemanyčiau, nes kalbininkai iš tikrųjų nustatė, kur gyveno rytinės baltų gentys. Tai iš tikrųjų didžiulė Rytų Europos miškų zona, pradedant Baltijos jūra vakaruose ir Volgos – Okos tarpupiu rytuose. Didžiulė teritorija – joje turime daug archeologinių paminklų, kurie nuo vėlyvesnių slavų paminklų ryškiai skiriasi tiek savo statiniais piliakalniuose, gynybiniais įtvirtinimais ir, žinoma, ten aptinkamais daiktais.

O slavai?

Slavai gana staigiai „išsoka“ į Europos istoriją nuo VI a., kai juos pradeda minėti Bizantijos autoriai. Matyt, iš tikrųjų buvo tam tikras demografinis sproginimas, ir slavų gentys labai staigiai išplėtė savo ribas į vakarus, pietus ir šiaurę, nes pradėjo stumti finougrus iš jų teritorijų. Vis dėlto slavų paminklai ryškiai skiriasi. Kad ir III–IV a. paminklai Vidurio Padnieprėje, kur vyravo vadina moji Černiachovo kultūra. Praktiškai tai buvo gotų genčių sąjungos kultūra. Šiai sąjungai smūgi sudavė hunai IV a. pabaigoje. Galbūt senųjų gyventojų ten sumažėjo, bet kažkiek liko. Toje teritorijoje apie V a. pab.–VI a. paminklai jau visai kitokie. Tai paminklai su vadinamąja Prahos tipo keramika – slaviški paminklai, kur būstai, palyginti su ankstyvesniais laikais, skurdūs. Materialinė kultūra labai skiriasi, slavų atėjimas aiškiai matyti. Taip pat jis matyti ir baltų teritorijose. Jeigu pasižiūrėtume į Smolensko srities tyrinėtus piliakalnius, tai daugelyje VI–VIII a. piliakalnių pamatyto gais-

Prof. Mykolas Michelbertas Jono Puzino 100-mečiui skirtoje konferencijoje

rų pėdsakų. Vadinasi, tie piliakalniai buvo puolami, naikinami.

Galimas dalykas, dalis senųjų gyventojų buvo asimiliuota, nors ne visi taip greitai „ištirpo“: rusų metraščiai mini *голядь, которая сидит на Протве* (galindai, kurie yra prie Protvos upės). Aišku, minimi rytiniai galindai, baltų genčių atstovai. Taigi galindai dar gyvavo pradiniam Rusios valstybės etape.

Kuo mada nusipelnė archeologijai

Į šiuolaikinę archeologiją ateina naujos tyrinėjimų technologijos, radinių amžiaus nustatymo metodikos, apie kurias XX a. pirmosios pusės archeologai, vadinasi, ir Jonas Puzinas negalėjo nė įsivaizduoti.

Savaime suprantama, nes pagrindinis datavimo metodas buvo tipologinis – pagal rastus daiktus. Šį metodą ir dabar naudoja įvairių šalių archeologai, o patikslinti laikotarpi padeda gamtos mokslai. Pagal to meto madą ir papuošalus galima nustatyti laikotarpi. Tarkime, I a. nešiotos vienokios antkaklės, II a. – kitokios, III–IV a. – dar kitokios.

Galime sakyti, kad mada nusipelnė archeologijai.

Na, taip. Žinoma, pagal madą, kuri dažniausiai buvo bendra visoje Europoje, galima datuoti vienur ar kitur rastus daiktus. Turime daug papuošalų, kuriuos nešiojo baltų gentys, bet tokių pačių galime rasti germanų ir kitose gentyse. Gamtos mokslų metodai, nors ne visi tinka, labai padeda archeologams. Žiedadulkių analizės metodas labiausiai tinka tyrinėjant akmens amžiaus gyvenvietes, seniausius laikus, taip pat kaip ir radiokarboninis datavimo metodas. Kuo senesnis daiktas, tuo

tiksčiau galime jį datuoti; kuo arčiau mūsų laikų, tuo paklaida didesnė. Pagal radiokarboninį datavimo metodą daikto amžius nustatomas 200 metų tikslumu, o pagal tipologinį metodą pavyksta nustatyti 40–50 metų tikslumu. Taigi gamtos mokslų metodai padeda datuoti, bet labiau tinka senosioms epochoms.

Apie „lobių ieškotojus“

Ką pasakytumėte apie elektromagnetinius tyrinėjimo metodus?

Jie taikomi lauko tyrinėjimams ir padeda nustatyti buvusią statinių vietas. Tai palengvina archeologų darbą. Metalų detektoriai, deja, yra didžiausias palengvinimas ne tik archeologams, bet ir loblių ieškotojams, kapų plėšikams.

Gal jus reikėtų uždrausti, kaip draudžiama žvejoti naudojant elektros srovę ar sprogstamąsias medžiagas. Toks pat brakonieravimas, jei ne blogesnis, vyksta ieškant loblių ir plėšiant kapus.

Jau per vėlu. Tai turėjo būti uždrausta tada, kai metalo detektoriai tik buvo pradėti vežti į Lietuvą – XX a. paskutiniajame dešimtmetyje. Niekas neužsiėmė jų registravimu. Jei vertintume pasarojo dešimtmečio loblių ieškotojų „nuveiktus darbus“, pamatytume, kad Rytų Lietuvoje sunaikinta labai daug pilkapių.

Paminklų naikinimo mastas gali nemažėti ir dėl tos priežasties, kad mums įstojus į Europos Sąjungą, nebėliko valstybės sienų su kitomis šalimis, tad nesunku išvežti prisiplėštus daiktus. Vakaruose kai kurie archeologiniai radiniai tarp kolekcininkų turi paklausą.

Plėšiami ne tik pilkapiai, bet ir plokštiniai kapinynai. Tokių paminklų gana daug, tad prie kiekvieno

Gedimino Zemličko nuotraukos

sargo nepastatysi. Tie kasėjai ne išsivaizduoja, kokią žalą daro archeologijos mokslui. Jiems ne motais.

Tad ką vis dėlto visuomenė gali padaryti?

Vienintelė priemonė – tai archeologinių paminklų propagavimas. Reikia aiškinti, kas yra paminklai, kaip jie padeda pažinti mūsų seniausią istoriją. Žinia, tai ir paminklosaugininkų uždavinys, galėtų prisidėti ir mokyklos. Jeigu netoli mokyklos apylinkėse yra archeologinių paminklų, tai ten reikėtų surengti vieną kitą seniausios Lietuvos istorijos pamokėlę. Kad žmonės žinotų, kas yra tie paminklai – piliakalnis, pilkapis, kapinynas ar akmuo su ženklais. Svarbu, jog vietos žmonės žinotų, kad tai mūsų seniausios istorijos pažinimui labai svarbūs daiktai. Tada gal atsirastų mažiau žmonių, kurie užsiima plėšikavimu ir mūsų senienų vežimu į užsienį.

Objektyvumo svarba archeologijoje

Austrų kultūros antropologas ir etnologas prof. Manfredas Kleinas, daug metų dirbęs Vokietijoje, pastebi, kad tarpukariu lietuvių ir vokiečių tyrinėtojai tarsi net mėgindavo lenkyniauti, įrodinėdami, kas tiriamoje vietoje anksčiau gyveno – lietuviai ar vokiečiai. Moksliniais įrodymais remdavosi politikai, o dar daugiau – „politikieriai“. M. Kleinas tai vadina mokslo nebrandumo požymiu, nes tikrajam mokslui turėtų būti svarbu ne tai, kas toje ar kitoje teritorijoje gyveno pirmiau. Mokslas turi spręsti daug sudėtingesnius klausimus, o ne būti politikos tarnaitė.

Pritariu tokiam požiūriui. Šie ginčai tarpukariu buvo kiek atresni tarp vokiečių ir lenkų tyrinėtojų. Anot antiklos autorių, dabartinėje Lenkijos teritorijoje pirmaisiais amžiais po Kristaus gyveno germanų gentys. Rasta germaniškų paminklų. Lenkai mėgino įrodinėti, kad tai slavų paminklai. Svarbiausi oponentai, ko gero, buvo vokiečių archeologas Gustavas Kosina ir lenkų tyrinėtojas Juzefas Kostševskis. Ginčai buvo aštrūs, tyrinėtojai vieni kitus kaltino neobjektyvumu.

Archeologijoje to neturėtų būti. J. Kostševskio mokykla pokario metais Lenkijoje išliko dar ilgai. Ko gero, net iki XX a. aštuntojo dešimtmečio lenkų tyrinėtojai vis dar „nesugebėdavo“ rasti germanų genčių pėdsakų Lenkijos teritorijoje. Tik pastaruoju metu į šiuos dalykus jau žvelgiama gana objektyviai, aiškina, kad Vielbarko kultūra – tai gotų kultūra, o Pševorsko kultūra – tai vandalų kultūra.

O kaip tada slavų kultūros radiniai Riugeno saloje?

Šie radiniai sietini su slavų ekspansija į tas žemes; ji prasidėjo VI–VIII amžiais. To meto slavų paminklų Riugeno saloje išties galima rasti, kaip ir kitose dabartinės Vokietijos vietovėse, ypač jos rytiniame pakraštyje. Jau nekalbant apie Lenkijos teritoriją, bet tai vėlyvesni laikai,

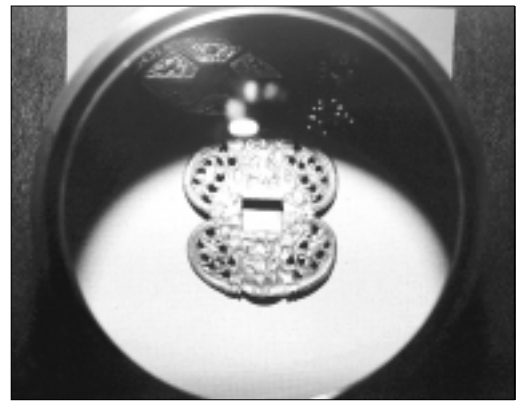
dėl kurių dabar niekas nesiginčija.

Aršus nacionalizmas mokslui visada kenkė ir kenks. Archeologijai pavojinga tapti politikos įnagiū. Mokslui svarbiausia – objektyvumas.

Lietuvos archeologijos uždaviniai

Kaip įvardytumėte svarbiausius Lietuvos archeologijai dabar kylančius uždavinius? Baltų tyrinėjimo požiūriu įdomu ir tarptautiniai archeologijos uždaviniai.

Svarbiausia, kad tyrinėtojai, kurie ištyrė įdomiausias paminklus, visų pirma paskelbtų savo tyrinėjimų medžiagą. Padėtis bloga, nes ir Lietuvos teritorijoje pokario metais tyrinėta nemažai paminklų, o paskelbta gal ne daugiau kaip dešimtadalis darbų rezultatų. Vadinasi, labai daug iškastos archeologinės medžiagos guli muziejų fonduose, ji platesniam tyrinėtojų būriui sunkiai prieinama. Ypač užsienio tyrinėtojams.

Žemutinės pilies teritorijoje rasti papuošalai ir kiti radiniai

Kitas uždavinys: skelbiant paminklų medžiagą, nereikėtų bijoti darbų skelbti ir užsienio kalbomis, kad jie būtų lengviau prieinami užsienio tyrinėtojams. Pastaraisiais metais kelios knygos išleistos užsienio kalbomis, ir užsienio archeologai tuo labai džiaugiasi. Nors Europos Sąjungoje lietuvių kalba ir lygiateisė, bet labai mažai kas ją moka.

Vėl pasiremsiu jau minėto prof. M. Kleino pareikšta mintimi: pačių tyrinėtojų rūpestis – sugebėti perskaityti kitomis kalbomis parašytus mokslinius straipsnius. Kiekviena šalis turi rūpintis, kaip parengti įvairiomis kalbomis galinčius skaityti ir suprasti specialistus. Juk išties ar normalu, kad, pavyzdžiui, Vokietijoje tėra vienas istorikas – Joachimas Tauberis, kuris moka lietuvių kalbą. Ar galima kalbėti apie vokiečių istorikų darbų gilumą, jei į jų mokslinę apyvartą nepatenka Lietuvos istorikų darbai, išvadoms apie Lietuvos ar baltų žemių istoriją vokiečiai remiasi tik lenkų ar rusų istorikų darbais. Tas pats, ko gero, pasakytina ir apie mūsų archeologų darbus.

Visiškai teisingai. Pagaliau juk nebūtina tobulai mokėti užsienio kalbų, bet svarbu sugebėti tomis kalbomis skaityti reikalingus straipsnius

Nukelta į 16 p.

Archeologai dr. Eugenijus Svetikas, dr. Albinas Kuncevičius, Reda Nemickienė, dr. Algimantas Merkevičius klausosi kolegų pranešimų

LIETUVOS REKTORIAI EURAZIJOS CENTRE

Apie tai kalbamės su Šiaulių universiteto rektoriumi prof. Vincu Lauručiu, Lietuvos universitetų rektorių konferencijos vice-prezidentu.

Kuo mums pavyzdys Kazachstanas

Gerbiamasis Rektoriau, prieš keletus metus „Mokslo Lietuvoje“ dalį jėgų išpūdžiais iš Lietuvos universitetų rektorių kelionės į Šveicariją, kur lankėtės moderniuose mokslo centruose, tos šalies universitetuose. 2005 m. vėlyvą rudenį taip pat su universitetų rektorais vyko į kitą pasaulio dalį – į Rytus, apsilankėte Kazachstane. Tai mums, ko gero, visiškai nepažįstama šalis, apie kurią dažniausiai sprendžiame iš atsitiktinių spaudos pranešimų ar televizijos reportažų, kai ten vyksta prezidento rinkimai arba, pavyzdžiui, prezidento Nursultano Nazarbajavo inauguracija.

Lietuvos ambasadorius Kazachstane Romualdas Visokavičius mums surengė tikrai puikią kelionę, pakvietė aplankyti Kazachstano uni-

Šiaulių universiteto rektorius prof. Vincas Laurutis teigia, kad pasimokyti galima iš visų aplankytų kraštų

sio mėn. duomenimis. *Redakcijos pastaba.*) Valstybėje suformuota nuostata, kad aukštajam mokslui turi būti skiriama tiek lėšų, kiek reikia, jei

bet mokslas nuolat kritikos smaigalyje. Išties kodėl taip yra? Kas darytina, kad požūris keistųsi?

Iš tikrųjų Lietuvoje aukštojo mokslo reforma nevyksta, apie ją tik kalbama. Reikia drąsiai keisti struktūrą, būtinos didelės investicijos, naujas finansavimo modelis. Sutinuku, kad buvusius akademinius institutus – dabar valstybiniai mokslo institutai – reikėtų prijungti prie universitetų. Prezidentas N. Nazarbajovas Kazachstane tai padarė vienu mostu. Beje, ir savo šalies Mokslo akademiją pavertė visuomenine įstaiga. Nepaisant to, kad pats N. Nazarbajovas buvo TSRS ir Kazachstano mokslų akademijų akademikas.

Jei taip daro Kazachstanas, tai dar nėra pakankamas argumentas, kad turėtų daryti ir Lietuva. Abejoju, kad iš Kazachstano turėtume mokytis demokratijos tradicijų. Beje, juk Jūs pats sakote, kad šioje šalyje svarbiausi klausimai sprendžiami prezidento plunksnos brūkštelėjimu.

Sutinuku, kad negalime kopijuoti rytietiško mentaliteto, tačiau pasimokyti galime. Kai kurie autoritariniai sprendimai naudingi universitetams, mokslui. Štai Kazachstano programa *Ateitis*. Pagal šią programą 3 tūkst. šios šalies studentų kasmet gali valstybės sąskaita išvykti studijuoti į bet kurį pasaulio universitetą. Žinoma, jei universitetas sutinka priimti, bet tai priklauso nuo studento gabumų ir mokymosi rezultatų. Vals-

Žiupsnis žinių apie Kazachstaną

Kazachstano respublikos teritorija užima apie 2,7 mln. kv. km – tai devinta valstybė pasaulyje pagal plotą. Ši šalis yra Eurazijos centre, valstybinėmis sienomis ribojasi su Rusija, Uzbekistanu, Kirgizstanu, Turkmėnistanu ir Kinija. Nepriklausoma valstybe tapo 1990 metais. Šiuo metu Kazachstane gyvena 16,5 mln. gyventojų (50 vieta pasaulyje): kazachų – 45 proc., rusų – 35 proc., kitų tautybių (maždaug 100) – 20 proc. Oficiali valstybinė kalba – kazachų, priklausanti tiurkų kalbų grupei.

Daugiatautėje valstybėje yra įvairių religijų, pagrindinės – islamas ir krikščionybė.

Nuo 1996 m. Kazachstano sostinė – Astana, joje gyvena 273 tūkst. gyventojų. Didžiausias miestas – Almata (Almaty). Šis miestas buvo Kazachstano sostine iki 1996 m. ir iki šiol turi Pietų sostinės statusą, yra ekonominis, socialinis ir kultūrinis centras. Tai žaliuojantis miestas, įsikūręs kalnų papėdėje, jame gyvena apie 1,5 mln. gyventojų. Kiti dideli miestai: Tararas, Turkestanas (2000 m. šventęs savo 1500 metų jubiliejų), Symkentas, Ust-Kamenogorskas, Atyrau ir kiti.

versitetus. Siekdami užmegzti ryšius tarp mūsų šalių universitetų ten ir lankėmės. Susitikome su Kazachstano švietimo ir mokslo ministru, su Almatos meru, aplankėme daugiau kaip 10 universitetų, tarp jų ir privačių, su kai kuriais iš jų pasirašėme bendradarbiavimo sutartis.

Ir kokie išpūdžiai? Įsitikinote, kad per 15 nepriklausomybės metų Lietuva, lyginant su Kazachstanu, atliko milžinišką šuolį į priekį?

Taip, tačiau ir Kazachstanas nesnaudė. Įsitikinome, kad mes dažnai dėl per didelės demokratijos tuščiai eikvojame laiką, skęstame ginčuose ir smulkmenose. Lietuvoje susidaro didžiulė problema, kyla įtampa, kai svarstomos mokslui ir studijoms skiriamos lėšos, dėl kelio milijonų litų tenka įtikinėti politikus ir valdininkus, kad aukštasis mokslas per mažai finansuojamas. Net studentai iš visos Lietuvos minguoja Vilniuje. Kazachstane vienu prezidento N. Nazarbajavo mostu išsprendžiami šie dalykai. Prieš keletą metų Kazachstane aukštajam mokslui buvo skiriama 53 mlrd. tengių, o dabar skirta 100 mlrd. (100 tengių – 2,1 litas, 2006 m. sau-

valstybė nori normaliai vystytis. Deja, šios paprastos tiesos Lietuvoje kai kas dar nesugeba suvokti.

Ar tai vien suvokimo reikalas? Kazachai turi iš ko dvigubinti lėšų aukštajam mokslui, nes tai labai turtinga valstybė. Ir jos teritorija – vos ne ketvirtis Europos. Devinta pagal teritorijos dydį pasaulio valstybė, o pagal gyventojų skaičių – 16,5 mln. – penkiasdešimtoji.

Taip, Kazachstanas 25 proc. biudžeto papildo iš naftos ir dujų, bet kalbu apie valstybės požiūrį. Lietuvoje mes taip pat nesame tokie neturtingi, kaip kartais mėginama nuteikti žmones. Valstybėje, kurios biudžetas 20 mlrd. litų, ir jis per metus padidėja apie 20 proc., mokslui ir studijoms lėšų skiriama tik 5 proc. daugiau – tai geriausias įrodymas, kaip valstybėje vertinamas mokslas ir išsilavinimas. Tai požiūrio, o ne vien turtingumo ar neturtingumo problema.

Kaip rūpinamasi Kazachstano studentais

Mūsų politikai nuolat nepatenkinti Lietuvos mokslu, todėl toks ir požiūris. Universitetas dar šiek tiek pakencia,

tybė šiems studentams skiria nuo 8 iki 40 tūkst. JAV dolerių per metus. Lietuvos universitetai kvietė, kad bent 50 iš jų studijuotų Lietuvoje. Kita programa – 15 proc. abiturientų gauna valstybės patvirtintą stipendiją (granta) apmokėti už studijas bet kuriame Kazachstano universitete. Universitetai konkuruoja dėl „grantinių“ studentų, stengiasi jų priimti kuo daugiau, nes pagal jų skaičių ne tik gauna tvirtą finansavimą, bet yra savotiškai reitinguojami.

Tie užsienį išvykę studentai nebus prarasti Kazachstane, turės grįžti į gimtinę?

Jie privalės sugrįžti, nes tai numatoma pagal šios programos sutartį. Be to, emigracija kazachams nėra tokia skaudi, ji net skatinama.

Koks būtų kelias pristabdyti „smegenų nutekėjimą“ iš Lietuvos?

Nesutinku, kad reikia viena-reikšmiškai ir negatyviai vertinti „smegenų nutekėjimą“. Vyksta globalizacija, jei mums rūpi Kazachstano nafta, dujos ir kitos pigesnės nei ES prekės, turime rūpintis, kad ten veiktų ir mūsų verslo atstovai. Kur jaučiamės esą stiprūs, ten ir turime veikti, pavyzdžiui, Kazachstane dar nėra stiprios bankų sistemos, didelių parduotuvių tinklo. Ten sutikome jauną vyriškį iš Lietuvos Audrių Juozėną. Jis baigęs Kauno medicinos universitetą ir kuravo vaistų pristatymo verslą visam Kazachstanui. A. Juozėnui dar nėra 30 metų, bet jau multimilijonierius. Ar jam verta grįžti į Lietuvą? Tektų palikti verslą, į kurį įdėta daug jėgų. Nėra paprasta atsiskogytis, tuo labiau, kad toje šalyje žmogus praprato, tapo garbės konsulu, jaučiasi savo vietoje, labai pamėgo Almatą.

Laikas rinkti akmenis

Susitikimo su Almatos meru, taip pat Kazachstano švietimo ir mokslo ministre pagrindinė mintis buvo tokia: *yra laikas akmenis mėtyti ir laikas juos rinkti*. Suprask: laikas mūsų šalims vėl pradėti bendrauti, ieškoti sąlyčio taškų ir abiem šalims naudingų sprendimų. Lietuva tapo Europos Sąjungos nare, spartėja ekonominė pažanga, ir mums reikės įvairių žaliavų, energetikos išteklių. Būtina vykdyti prekių mainus, nes tuo ir gyva valstybė. Todėl turime siūsti savo studentus į šias šalis, kad jie pažintų tą aplinką, žmones, išmokyti ten gyventi ir veikti. Tokie asmenys ateityje galės būti la-

bai naudingi Lietuvai, atstovauti jos interesams.

Tačiau Lietuvos jaunimą vis dar tebetraukia JAV ir Vakarų Europos universitetai, vargu ar atsirastų daug norinčiųjų studijuoti Kazachstano, Vidurinės ar net Pietryčių Azijos šalių universitetuose.

Tačiau mes, rektoriai, manome kitaip. Vakaruose mes jau visko matę, o Rytai mums – visai nepažįstama žemė, naujos galimybės. Be to, mes kalbame apie nedidelę dalį studentų ar dėstytojų.

Kaip šią mintį perteikti mūsų jaunimui?

Lietuvos ambasadorius Kazachstane R. Visokavičius yra parengęs Lietuvos ir Kazachstano bendradarbiavimo projektą. Pasirašius tarpvalstybinę sutartį pagal šį projektą gali būti inicijuoti studentų ir dėstytojų mainai. Daug kas skundžiasi gyvenimu Lietuvoje, pavyzdžiui, medicai, jauni mokslininkai. Lietuvoje nuolatos vyksta politinės rietenos, krizės, tad apie šviesesnes perspektyvas daugeliui mūsų žmonių sunku kalbėti. Daugelis išvyksta į Vakarus, ten dirba paprasčiausius, nekvalifikuotus darbus, bet čia, Lietuvoje, yra jų giminės ir artimieji, todėl dauguma sugrįš. Kai kurie asmenys į Lietuvą siunčia uždirbtus pinigus, išgyja nekilnojamojo turto, nes čia kol kas daug mažesnės kainos. Grįžta jau kito mentaliteto žmonės. Jie gyventi taip, kaip ligi šiol, nebenorės, todėl inicijuos ir greitinės pokyčius. Juk mūsų politinė kultūra dar kūdikystės fazėje, o teisiniai dalykai, įstatymų nesuderinamumas – neduok, Dieve, susidurti. Tačiau tik mes patys, įgiję tarptautinės patirties, radę racionaliausias sprendimus galime sukurti naują Lietuvą.

Trūksta tik rektorių partijos

Pajuokaukime. Grįždami į Lietuvą kalbėjomės: mano ir Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. Vytautas Kaminskis kadencijos baigiasi, tai gal kurkime rektorių ar eksrektorių partiją ir imkimės daryti tvarką Lietuvoje... Dabar, tiesa, politinėse struktūrose, ypač Darbo partijoje, yra daug buvusių prorektorių.

Tačiau ar ne i rektorius nuolat nukreiptas kritikos smaigalys? Kam klius, kam neklius, o rektoriui – visada.

Taip yra dėl to, kad mes daug važinėjame ir matome, kaip pasaulis

Nukelta į 13 p.

Valstybinio valdymo akademijos prie Kazachstano Respublikos Prezidento pastato viduje stovi tikra kazachiška jurta

Pradžia 2005 m. Nr. 18

Baigiame pokalbį su prof. dr. Manfredu Kleinu (Manfred Klein), buvusiu ilgamečiu Bylefeldo (Bielefeldt) universiteto (Fachhochschule) dėstytoju ir profesoriumi, dabar gyvenančiu Austrijoje, daug jėgų, nuoširdžių pastangų ir laiko skiriančiu Lietuvos etnologijos tyrinėjimui.

Knyga apie Lietuvos piemenukus

Vis dėlto prisiminkime Jūsų sudarytą knygą apie lietuvių papročius, susijusius su ganiava, ganymu ir piemenavimu.

Tai *Hirten – Herden – Hütungsbrauch. Hirtenkultur in Litauen* (Piemenys, bandos ir ganymo papročiai. Piemenavimo kultūra Lietuvoje). Ši maždaug 200 puslapių knyga pasirodė 2005 m. birželį. Išspausdinta Vokietijoje, Miunsteryje. Tai originali knyga, kurią rašiau ne vienas, bet su Gerardu Baueriu (Gehard Bauer) ir kolegomis lietuviais. Kiekvienas rašė iš savo tyrinėjimų srities. Aš parašiau įvadinį skyrių ir apie piemenukų dainas. Su G. Baueriu taip pat rašiau apie nešvankias piemenukų dainas. Etnologai Vacys Milius, jau amžinąjį atilsį, ir Vuozas Kudirka rašė apie piemenukų papročius ir žaidimus. Romualdo Apanavičiaus straipsnis skirtas piemenukų muzikiniams instrumentams, Bronislavos Kerbelytės – sakmėms ir pasakoms. Knyga kainuoja apie 14 eurų, nors visai nedidelė.

Kuo ši knyga gali būti reikšminga? Abejotina, kad galėtų sudominti bent kiek didesnę vokiečių skaitytojų būrį. Matyt, skirta etnologams, papročių tyrinėtojams?

Rusnės evangelikų liuteronų bažnyčia su išdaužtais langais

Žinoma, kad šią, kaip ir daugelį kitų knygų, rašėme vokiečių skaitytojams. Norime vokiečiams suteikti daugiau žinių apie Lietuvą, lietuvių kalbą ir kultūrą. Mums tai svarbu, nes sovietų laikais ypač Vakarų Vokietijos gyventojams Lietuva buvo visai nežinoma žemė. Labai gerai prisimenu, kaip 1979 m. pirmą kartą rengiausi vykti į Lietuvą. Turėjau atsiversti enciklopediją ir pasidomėti, koks tai kraštas, kokia kalba, kultūra. Tada sužinojau, kad lietuvių kalba priklauso baltų kalbų grupei. Man tai buvo visai nežinomi dalykai.

Tiesa, dar būdamas vaikas žinojau, kur žemėlapyje reikia ieškoti Lietuvos, bet ne daugiau. Juk apie lietuvius Vokietijoje niekas nekalbėjo, Lietuva sovietų laikais dingo iš žemėlapių ir tapo Sovietų Sąjungos dalimi. Bijau, kad dauguma vokiečių ir austrų manė, jog lietuviai – tai tie patys rusai. Tačiau atvažiavęs į Vilnių staiga išvydau visai kito-

Kuo pasauliui gali būti įdomus lietuviškasis paveldas (6)

Konferencijos dalyviai Rusnės etnografinėje sodyboje-muziejuje: Algirdas Matulevičius, Daiva Kšaniienė, muziejaus vadovas Kazimieras Banys, Vytautas Kaltenis, Kristina Jokubavičienė, Manfredas Kleinas, Šilutės viešosios bibliotekos darbuotoja Nijolė Budreckienė, Šilutės viešosios bibliotekos direktorė Dalia Užpelkienė, Domas Kaunas, Rusnės etnokultūros ir informacijos centro direktorė Birutė Servienė

kią kultūrą, išgirdau įdomią kalbą.

Sakote – kita kultūra. Su kokia kultūra lyginate?

Suprantama, su rusų kultūra. Tarp Vokietijos ir Rusijos nuo carų laikų buvo gana daug ryšių, ir dabar apie Rusiją vokiečiai nemažai žino. Apie Lietuvą dabar žino daugiau, bet toli gražu ne visi. Dar ir dabar pasigyres, kad važiuosiu į Lietuvą, kartais išgirstu tokius žodžius: *A, ten gyvena „Letten“ (latviai)*. Latvija painiojama su Lietuva, kartais Lietuvos sostinė pavadinama Ryga ar net Reveliu...

spausdinta 100 šios knygos egzempliorių. Jūs gavo autoriai, dalį knygų išsiuntėme Vokietijos ir Austrijos bibliotekoms, šiek tiek atkeliavo į Lietuvą. Dabar norintieji gauti knygą turės užsisakyti, jiems bus išspausdinta. Tai gana ekonomiškasis ir praktiškas principas (*Books on Demand*), nes nereikia išspausdinti tiražo laikyti sandėliuose. Ypač, kai nežinia, ar kas nors ją norės pirkti.

Į Lietuvą atvedė lietuviški vaiduokliai

Kokias kitas savo knygas, be jau išvardytų, dar galėtumėte paminėti?

Daugiau rašiau ne apie Lietuvą, bet apie vokiečių pasakas, sakmes, folklorą. Frankfurte esu išleidęs knygą apie latvių, lietuvių ir estų vaiduoklių istorijas: tai ir pasakos, ir sakmės (*Gespensstergeschichten aus dem Baltikum*). Ši knyga pasirodė 1980 m., tada tik buvau pradėjęs domėtis Lietuva. Man regis, būtent dėl tų vaiduoklių 1979 m. pirmą kartą Vilniuje susitikau su Norbertu Vėliumi. Man rūpėjo gauti lietuviškų tekstų apie vaiduoklius.

Kuo rimtam etnologui gali būti įdomūs vaiduokliai?

Buvau gavęs tokį leidyklos užsakymą. Mat tada buvo labai populiarī tokia kišeninio formato vokiečių knygų serija: austrų, danų, lenkų, švedų ir t. t. vaiduoklių istorijos bei pasakojimai.

Tuo metu, kai rengiau knygą, šios tematikos tekstų apskritai nebuvo, niekas nenagrinėjo šios temos. Nepamirškime, kad tada buvo sovietų laikai, žmonės buvo mokomi gyventi be prietarų, racionaliai.

Reikėjo „kurti komunizmą“, o ne tyrinėti vaiduoklius. Beje, kurios tautos vaiduokliai baisiausi, labiausiai stingdo skaitytojų kraują? Kuo lietuviški vaiduokliai skiriasi nuo kitų tautų vaiduoklių?

Man atrodo, kad anglų vaiduokliai baisiausi, jie paprastai vaikšto Anglijos bei Škotijos rūmuose. Tada, 1979 m., Lietuvoje radau tik vieną naują tinkamą istoriją – Kazio Sajos apysaką *Vilkatas*. Lietuvos vaiduokliai daugiausia yra mitinės kilmės ir gyvuoja liaudies sakmėse. Mums jie žinomi nuo Jono Basanavičiaus laikų.

Kaip lietuviams su žydais bendravo

Ką šiuo metu veikiate? Juk be darbo negalite gyventi?

Dabar turiu naują projektą, jau esu parašęs porą būsimos knygos skyrių. Tai bus knyga apie lietuvių valstiečių ir žydų bendravimą Lietuvos kaimuose nuo baudžiavos panaikinimo iki maždaug 1930 metų.

Kodėl būtent šis laikotarpis?

Nes yra to meto šaltinių. Man reikia situacijų aprašymo, pavyzdžiui, kur žmonės susitiko, kaip pasisveikino, kalbėjo, bendravo. Tokių aprašymų nėra daug, jų dažniausiai galima aptikti atsiminimuose. Pavyko rasti, kaip kur nors kaime lietuvis susitinka kieme su žydu kromininku. Aprašoma, kaip žydas atvažiavo su savo vežimu, tokiu vagonėliu, kaip nusiropė nuo sėdynės, priėjo, pasisveikino, kaip atsiminimų autorius jam atsakė ir t. t.

Daugybė gyvenimiškų smulkmenų, į kurias kitas nekreiptų dėmesio. Dažnai pro akis praslystantys mažmožiai. Tačiau etnologas, ir dar atvykęs iš Vokietijos ar Pietų Austrijos, tose kas-

dienėse peripetijose gali atrasti reikšmingų dalykų. Kokiu gi?

Visose šiose situacijose man įdomiausia, kas dominavo bendravimo metu.

Argi ne kiemo šeiminkas turėjo dominuoti? Juk atvykęs, šiuo atveju žydas, pirmas ir sveikindavosi su šeiminku. Ar tai ne savaiame suprantama?

Žydas dažniausiai nori parduoti savo prekę, jis tarsi atlieka prašančio vaidmenį. Valstietis iš žydo taip pat nori gauti tam tikros naudos. Labai panašiai yra su ubagais; juos buvome prisiminę vienoje iš pirmųjų pokalbio dalių. Iš kaimo į kaimą važiuodamas žydas išgirdavo daug naujienų, prisirankiodavo įvairių žinių. Štai tomis naujienomis su kaimo žmonėmis jis ir dalydavosi. Žydas būdavo kviečiamas į namus, be to, jam reikėdavo kur nors pernaktuoti. Į kaimiečio namus žydas atsinešdavo savo indus...

Valgėdavo savo košerinį maistą?

Na, taip. Virtuvėje, kur nors kamputyje jis gamindavosi sau maisto, o vaikai stebi: koks keistas žmogus... Žydas pasigamina valgio, siūlo vaikams paragauti, šie nori, bijo imti iš svetimų rankų. Smulkmenos? Bet man, šių santykių tyrinėtoji, jos įdomios ir svarbios.

Beje, tai Lietuvos istorijos instituto projektas. Kiek žinau, institutas norėjo tam projektui gauti lėšų iš *Volkswagen Stiftung* fondo, bet nežinau, ar gavo. Tačiau aš pats vis tiek prie projekto dirbu, nes man pinigų nereikia.

Kaip tai suprasti – nereikia?

O kam? Aš gaunu atlyginimą. Nors esu pensininkas, bet Vokietijoje tokia tvarka: profesoriams iki gyvos galvos mokama alga, nors ir ne visa – 25 proc. mažesnė. Nereikia studentams skaityti paskaitų. Profesorius darbas tęsiasi iki gyvos galvos. Iš algos turi mokėti valstybei mokesčius, o iš pensininko skaičiuojami mažesni mokesčiai, todėl nieko neprarandu. Tai ir nesiskundžiu.

Tad kam skirsite savo naują knygą apie lietuvių valstiečių ir žydų santykius? Į ką orientuositės?

Manau, į vokiečių skaitytojus. Visai galimas dalykas, kad vieną skyrių būtų galima skelbti ir Lietuvoje. Mat vokiečiui reikia paaiškinti, kiek Lietuvoje žydų, kur jie gyvena, kur galėjo bendrauti su lietuviais valstiečiais – tik kaimuose, o gal ir miesteliuose... Lietuviams tai savaiame suprantami dalykai, o vokiečiams – visai nauja.

Taigi nagrinėjate ne žydų bendruomenę, ne jų tradicijas, papročius ir gyvenimą, bet tik santykius su lietuviais?

Būtent. Žinoma, teks paaiškinti, kad miesteliuose gyveno ne tik žydų kromininkų, bet ir amatininkų. Kartais valstiečiai, jei šeimoje būdavo per daug sūnų, turėdavo prašyti žydo amatininko, kad šis priimtų

Rusnės salos kelias į žvejojančio ūkininko sodybą

Gyvosios istorijos pamoka Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje Klaipėdoje; vadovė Diana Našutinskaitė

amato mokytis valstiečio sūnų. Taip Kaune ir kai kur Vakarų Lietuvoje atsirado savotiškas fenomenas: lietuvis amatininkas gerai mokėjo jidiš kalbą. Per kokius trejus metus gyvendamas žydų šeimoje pramokdavo kalbos, dalyvaudavo ir žydų šeimos gyvenime.

Tačiau intelektualiam lietuvių tautos gyvenime šie faktai gilesnio pėdsako lyg ir nepaliko, nėra iš žydų literatūros ar kitų šaltinių į lietuvių kalbą išverstų knygų, publikacijų.

Šia prasme lietuviai nėra labai daug nuveikę. Gal dabar labiau judama šia kryptimi. Anądien nusipirkau

knygelę apie Raseinių žydus. Rašo ir žydai, ir lietuviai. Tai daugiausia atsiminimai. Mano tyrinėjimams labai naudinga knyga.

Kartais reikia susiimti už rankų

Pabaigoje grįžkime prie to, nuo ko ir pradėjome šį gana ilgą pokalbį: nuo Jūsų pirmojo atvykimo į Lietuvą. Kiek žinau, Jums kaip komunikacijos specialistui yra tekę vesti seminarus Vilniaus universiteto studentams?

Michailo Gorbačiovo „pertvarkos“ laikais ištis man teko vesti Vil-

niaus universiteto studentams seminarus apie tiesioginę asmeninę komunikaciją. Man buvo labai įdomu, nes mačiau, kad Lietuvos studentai buvo labai susikaustę, jiems buvo sunku bendrauti gestų kalba, visiškai nevertant žodžių. Prisimenu vieną iš daugelio atvejų. Pratybų metu sėdėjome kažkokioje salėje ant grindų. Paprasčiau studentus susėsti po du vienas priešais kitą, susiimti už rankų, užsimerkti ir penkias minutes taip sėdėti. Paskui paklausiau, kokios informacijos gavo iš partnerio. Pasirodo, niekas nenorėjo nieko sakyti. Tik vienas labai drąsus jaunuolis, pame- nu, vardu Vytautas, sako: *O, Manfredai, tai buvo gyna erotika*. Mat jam pasisekė atsistoti priešais merginą, tad komunikacija vyko... Matote, žmogus turi ne tik burną, bendrauja ne tik įprasta kalbine forma. Yra ir daug kitų bendravimo formų bei būdų. Tačiau pirmiausia, matyt, pačiam reikia gerai suvokti, ką no-

ri kitam perteikti.

Žmogus kalba ir jausmų, emocijų kalba, o įsimylėjėliams apskritai nereikia nė kalbos. Tačiau ar kas drįstų pasakyti, kad tai nepakankama komunikacija? Priešingai, ji net labai informatyvi.

Man labai įsiminė momentas, kai besibaigiant savaitę trukusiam seminarui, savo studentus pakviečiau į nedidelį pobūvį. Susirinkome vienos vilnietės studentės namuose. Man studentės sakė: „Manfredai, ar

žinai, kad po tavo seminaro mes pirmą kartą išėjome iš universiteto laikydamiesi už rankų...“

Svarbiausia, kad mano studentai seminaruose išdrįso atvirai reikšti savo nuomonę. Anksčiau jie to nedarė.

Ar dabar Lietuvoje pasikeitė studentai?

Jau kitokie. Jiems nebereikia seminarų, kuriuose mokoma bendrauti.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Žvilgsnis į skylančią Nemuną ties Rusne – mūsų kelionės pabaigoje

LIETUVOS REKTORIAI EURAZIJOS CENTRE

Atkelta iš 11 p.

keičiasi, kuo gyvena, kaip tvarkosi. Tvarkosi daug išmintingiau, negu mes čia, Lietuvoje. Juk nespėndžiami esminiai dalykai. Kazachstano prezidentas N. Nazarbajevs daug kartų pabrėžė, kad aukštasis mokslas, žmonių išsilavinimas – šiai šaliai yra prioritetai. Anglų, o ne rusų kalba yra neoficialiai pripažinta pirmąją užsienio kalba.

Gražių žodžių ir mes prisiklausėme. Taip pat ir apie prioritetus.

Tačiau štai ką išgirdome Kazachstane: šalyje jau dabar darbo užmokestis yra apie 5 kartus didesnis negu Kirgizijoje, Indijoje ar kai kuriose kitose Azijos šalyse. Kazachstano universitetai jau nebepajėgūs teikti aukštąjį išsilavinimą visiems norintiems studijuoti, nes jaunimas suvokia mokslo svarbą, o valstybė norinčiuosius studijuoti labai remia. Todėl universitetų sektorius toliau plečiamas, orientuojantis į tai, kad Kazachstanas ateityje taps Eurazijos centru, ir ten atvyks studentų iš aplinkinių valstybių. Valstybei padedant, plečiamas ir privačių universitetų tinklas. Aukštasis mokslas tampa verslu, nors daug kas Lietuvoje su tuo ir nelinkęs sutikti.

Mums didelį įspūdį padarė naujoji Kazachstano sostinė Astana. Ji iškilo kaip visai naujas rajonas šalia Celinogrado. Taip, daugelis objektų iškilo valingu šalies prezidento N. Nazarbajevu sprendimu. Lietuvoje dažnai visa energija eikvojama nereikalingiems ginčams, nebelieka laiko statyti. Pavyzdžiui, kiek ginčų sukėlė Valdovų rūmai.

Bet juk nenorite pasakyti, kad autokratija geriau už demokratiją?

Autokratija gali būti naudinga didelių reformų arba karo metu, jei autokratas išmintingas, sumanus vadovas. Tačiau kitu atveju tai pavojinga sistema. Kazachstane gyvena daugiau kaip 100 tautų, tačiau nėra didelių tautinių ar religinių nesutarimų. Beje, į visus 9 nacionalinius universitetus rektorius skiria pats N. Nazarbajevs. Kazachai jaučiasi gyveną

Eurazijos centre ir nori išnaudoti šį privalumą, todėl turi įkūrę Eurazijos universitetą, Eurazijos institutus. Kiek suprato, autokratinis valdymo metodas dabar naudingas Kazachstano plėtrai. Tą patį aš regėjau ir pietryčių Azijoje.

Kai kas jau ir Lietuvai siūlo panašų kelią: rektorių rinkti universitetų tarybose. Po metų kitų, jei taip ir toliau, rektorai jau bus skiriami...

Koks skirtumas tarp Lietuvos ir Kazachstano prezidentų? Jei valstybė turtinga ir jos vadovas teisingai nustato prioritetus, sugeba vienoms ar kitoms perspektyvoms sritims skirti papildomų išteklių, galima daug laimėti. Mūsų prezidento galios labai ribotos. Tas pats ir dėl rektorių: nesvarbu, kaip jie skiriami – svarbu kaip jie dirba, kaip sugeba nustatyti prioritetus ir juos įgyvendinti. Šių dienų Lietuva turi unikalias sąlygas pasinaudoti Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis greitai pasiekti pažangą. Labai norėtumėsi optimaliai išnaudoti šią galimybę, nes antros tokios nebebus. Aukštojo mokslo sistema turi būti labai aktyvi, kad pasinaudodama struktūrinių fondų lėšomis padidintų savo potencialą ir konkurencingumą, pasiektų ES universitetų lygį.

Rūpintis ne asfaltu, bet žmonėmis

Suprantu, kad stebėdamas ir vertindamas kitų šalių patirtį, taip pat ir jų universitetų veiklą, pirmiausia mąstote apie savąjį Šiaulių universitetą. Ką duos Jūsų vadovaujamam universitetui Europos Sąjungos struktūrinių fondų, kuriuos šiame pokalbyje prisiminėme, lėšos?

Dabar vyksta tik pirmasis ES

struktūrinių fondų lėšų panaudojimo etapas. Šiaulių universitetas jame dalyvauja labai sėkmingai. Laimėtas 10 mln. litų vertės bibliotekos rekonstrukcijos projektas. Neįsivaizduoju, kaip be struktūrinių fondų paramos būtume galėję įsirengti modernią biblioteką. Didesnė problema kyla dėl „minkštųjų“ projektų. Esmė ta, kad šiuos projektus rengia ir vykdo konkretūs žmonės. Jie atlieka tyrimus, samdo atitinkamus specialistus ir, aišku, patys tobulėja kaip specialistai. Tik norėtumėsi, kad šie projektai

socialinės sferos plėtrai – specialistų mokymui ir tobulinimui – skyrė daugiau lėšų, negu planuojame mes. Jie skyrė 10 proc. lėšų, todėl sunku sutikti su tokia mūsų valstybės politika.

Ką galime pakeisti, jei valstybė būtent taip nusprendė?

Jeigu toks projektas bus siunčiamas į Briuselį, mes, rektorai, rašysime peticijas, reikalaujanti nepatvirtinti. Juk tvirtina Briuselis.

Lietuvos Prezidentas Valdas Adamkus taip pat ne kartą pabrėžė esąs už lėšų skyrimą žmogiškiesiems ištek-

ekonomisto, inžinieriaus išsilavinimą, todėl jie pirmenybę teikia betonui, asfaltui, bet ne žmogui. Esate buvusio Technologijos fakulteto augintinis, bet mąstote visai kitaip.

Rektorius pareigos suformuoja platesnį akiratį. Labai aiškiai suprantamos socialinės problemos. Valstybės pažangą lemia intelektualinis potencialas, žmogiškieji ištekliai. Dabar jau trūksta darbo jėgos. Akivaizdu, kad Lietuvoje pernelyg didelė socialinė atskirtis tarp miesto ir kaimo. Kas moko mūsų kaimų

ir miestelių žmones kad ir pirmųjų darbo įgūdžių? O juk jau šiandien stinga įvairių specialybių darbuotojų, nėra kam pakeisti išvykusių į užsienį uždurbauti. Daugelį dekadavusių žmonių jau vėlu auklėti, nes jie prarasti kaip naudingi visuomenės nariai. Lietuvos verslas taip pat pernelyg kapitalizuotas, gaudavo didelį pelną, visi nesirūpino darbuotojams kelti atlyginimus. Kur girdėta, kad pastačius pastatą statybos bendrovė gautų 50 proc. pelną? Taip negerai. Tačiau Lietuvoje taip yra.

Blogiausia, kad tie viršpelniai visų miesto gyventojų, visų mūsų sąskaita, nes naudojama miesto žemė, mažinamos rekreaci-

nės miesto galimybės. Taip, socialinė diferenciacija Lietuvoje yra per didelė. Net eilinių valstybės tarnautojų atlyginimai per dideli, lyginant su gydytojais, dėstytojais ar mokslininkais. Keista, kad net vidutinių gabumų magistrantai nenori likti dirbti universitete.

Taigi pradėjome pokalbį apie Kazachstaną, o grįžome į Lietuvą. Taip ir turi būti.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Lietuvos rektorių konferencijos delegaciją sveitingai pasitiko Kazachstano nacionalinio agrarinio universiteto rektoratas ir studentai

būtų labiau nukreipti į mūsų pačių gyvenimo problemas, jų tyrinėjimą, žmonių mokymą, tobulinimą ir duotų apčiuopiamos naudos. Antrame 2007–2013 m. etape Šiaulių universitetas planuoja įgyvendinti universitetinio miestelio idėją.

Kitas dalykas, kaip struktūrinių fondų lėšos planuojamos panaudoti visos valstybės mastu. Deja, rengiamas projektas mūsų nedžiugina. Švietimo infrastruktūros plėtrai planuojama panaudoti tik 4 proc. lėšų. Airiai ir estai universitetų infrastruktūros ir

liams. Tačiau Vyriausybė teikia pirmenybę investicijoms į asfaltą ir betoną.

Tačiau mes, rektorai, universitetų bendruomenės ir turime įtikinti Lietuvos vadovus, politikus, kad žmonės yra svarbiau už asfaltą ir betoną. Galiu sutikti, kad lėšas panaudojus žmonių mokymui, to akivaizdaus rezultato lyg ir nematyti, o nutiesus kelią – rezultatas akivaizdus. Ypač greitajam tranzitui per Lenkiją

Mėgstama sakyti, kad mūsų Vyriausybės vadovai turi statybininko,

Bibliotekos jūsų laukia – ateikite!

Ne vienas skaitytojas, ieškantis internete mokslinės informacijos, yra susidūręs su problema, kaip rasti vieną ar kitą straipsnį arba kaip perskaityti visą straipsnio tekstą. Tokia informacija yra saugoma duomenų bazėse, kurios prieinamos tik prenumeruotojams, arba informaciją iš jų galima gauti per dokumentų pristatymo tarnybą, o už šią paslaugą reikia nemažai mokėti. Mokslininkų ir specialistų netenkina, pavyzdžiui, ir tokios sveikintinos iniciatyvos, kaip laisvos prieigos žurnalai (<http://www.doaj.org/>), arba tiesioginiai ryšiai su kitų šalių mokslininkais. Tuomet reikia prisiminti bibliotekas. Dažnai girdime nuomonių, kad ten nieko gero negalima rasti, ir viskas, ko reikia, yra laisvai visiems prieinamuose tinklalapiuose. Dažnai tai nuomonės tų, kurie jau dešimtmetį nesilankė bibliotekoje ir mano, kad technologijų pokyčiai jas aplenkė.

Naršydami po savo pamėgtas interneto svetaines, neaplenkite bibliotekų tinklalapių. Čia galite pasitikrinti, ar kurioje nors bibliotekoje yra reikiama knyga (<http://www.libis.lt/welcomes.html>, <http://www.lvb.lt/>) ir užsisakyti ją net neatvykę į biblioteką, skaityti bibliotekinių parengtus leidinius bei informaciją, kurios nėra kitose svetainėse (pavyzdžiui, Lietuvos leidėjai – <http://www.lnb.lt/leidėjai/>), informaciją apie naujus spaudinius, išėjusius Lietuvoje ir kita. Galima naudotis tokiais paslaugomis, kaip Klausk bibliotekininko, užsisakyti elektroniniu paštu platina informaciją (pavyzdžiui, LNB Informacijos centro naujienas), naudotis kitomis elektroninėmis paslaugomis, sužinoti, kokiomis prenumeruojamomis duomenų bazėmis galima naudotis.

Viena pirmųjų prenumeruojamųjų duomenų bazių, kuri buvo pasiūlyta mokslininkams Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (LNB), buvo STN International (1997 m.), kurios naudojamą finansavo Atviros Lietuvos fondas. Deja, šią brangią ir tikrai reikalingą informaciją galėjome teikti tik ribotam skaičiui specialistų, nes tuo metu ji buvo pasiekama tik su specialia programine įranga, kiekviena paieška daug kainavo, o išlaidoms padengti skirti pinigai greitai baigėsi.

Šiandien yra visai kitaip. 2004 m. rudenį bibliotekos paminėjo penkerių metų sukaktį, kai Lietuvą pasiekė vėl per Atviros Lietuvos fondą inicijuojama tarptautinių programų duomenų bazė EBSCO Publishing. Iš mus pasiekiančių elektroninių laišku ar telefonų skambučių galime teigti, kad šią bazę jau gerai žino ne tik akademinė bendruomenė, bet ir kiti skaitytojai. Tai liudija ir naudojimo statistika. Praėjusiais metais vartotojai pasidarė per 319 tūkstančių visateksčių straipsnių kopijų, o per porą šių metų sausio savaičių – per 13 tūkst. straipsnių.

Tokių rezultatus iš dalies lemia bibliotekų pastangų suvienijimas bendram tikslui – 2001 m. įkurta Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacija (<http://www.lmba.lt/>) vienija bibliotekų pastangas pateikti vartotojui kuo daugiau vertingos mokslinės informacijos. Per šią asociaciją, tarpininkaujant tarptautiniam konsorciumui eIFL.net (<http://www.eifl.net/>), Lietuvos bibliotekos prenumeruoja tokias duomenų bazes, kaip jau minėtą EBSCO Publishing (10 duomenų bazių paketa), Cambridge Journals Online, Integrum Techno

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka – tai ir menų šventovė: pagerbiami tautodailininkai, respublikinio liaudies meno parodos-konkurso „Aukso vainikas 2005“ laureatai ir diplomantai

(bibliotekos iš viso pasirinko 13 duomenų bazių), Oxford Reference Online: Premium Collection, ProQuest 910 duomenų bazių paketa), Science Direct, Emerald, o nuo 2005 m. pabaišos – 2006-ųjų prasidėjo dar kelių bazių prenumerata. Tai AMP Package, Blackwell Publishing, GALE: Business & Company Resource Center, Health and Wellness Resource Center, History Resource Center – Modern World, InfoTrac OneFile, Literature Resource Center, Oxford Journals Online ir Springer LINK (su Kluwer Academic Press).

Išvardytos duomenų bazės – tai dar ne visas jų sąrašas. Nemažai duomenų bazių bibliotekos prenumeruoja pačios arba per kitus bibliotekų susivienijimus, pavyzdžiui, Nacionalinėje bibliotekoje galima naudotis tokiais informacijos šaltiniais, kaip Grants Database, WestLaw International, HeinOnline, Current Content (kolekcijos Life Sciences; Agriculture, Biology & Environmental Sciences; Social & Behavioral Sciences; Arts & Humanities), JSTOR ir kitomis. Švietimo ir mokslo ministerijos dėka Lietuvos mokslininkai gali naudotis ISI Web of Science (VU ir KTU bibliotekose) informacija. Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas skyrė lėšų prenumeruoti IEEE / IEL duomenų bazei, kuri prieinama Kauno technologijos universiteto, Vilniaus universiteto, Klaipėdos universiteto, Vilniaus Gedimino technikos universiteto, Lietuvos mokslų akademijos ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekose. Kultūros ministerija užprenumeravo LITLEX ir ELTA duomenų bazes visoms respublikos viešosioms bibliotekoms. Informaciją apie Lietuvos bibliotekose prenumeruojamas užsienio duomenų bazes žr. internete (<http://www.lmba.lt/db/liet/index.htm> ir <http://www.lmba.lt/db/liet/kitos.htm>) bei bibliotekų interneto svetainėse.

Šiandien prenumeruojamos elektroninės informacijos būtinumą suvokia ne tik grupelės mokslininkų, bet ir tie, nuo kurių priklauso, turės ar ne Lietuvos vartotojas šiuolaikinę prieigą prie informacijos. Džiugina, kad vis didesnę finansinę paramą jaučiame iš Kultūros bei Švietimo ir mokslo ministerijų. Jos jau ne vieni

metai finansuoja duomenų bazių prenumeratą. Turime ir kitų rėmėjų – Britų taryba Lietuvoje jau ne pirmi metai remia Cambridge Journals Online prenumeratą. Deja, esamo finansavimo nepakanka, kad Lietuva turėtų prieigą prie būtiniausių mokslinių publikacijų, kurių prenumerata kainuoja milijonus eurų. Dažnai pinigų stoka verčia rinktis ne visas duomenų bazes, o tik jų dalį. Duomenų bazių kaina ateityje augs, nes į mūsų šalį jau žvelgiama kaip į Europos Sąjungos narę.

2004-ųjų pabaigoje plačiai pradėtos reklamuoti eLibrary.lt paslaugos. Tiems, kurie nebuvo susipažinę su eLibrary.ru portalu, tai pasirodė patraukli naujiena. Ypač ji sudomino mokslininkus, kurie vis dar jaučia didžiulį naujausios mokslinės informacijos badą. Tačiau tuos, kurie jau naudojo eLibrary.ru portalu, kiek nustebino svetainės dizainas ir beveik identiškas vertimas iš rusiškojo.

Atidžiau pastudijavus eLibrary.lt portalą tampa aišku, kad žadėtoji mokslinė informacija iš viso pasaulio siūloma tik Rusijos bibliotekų ir institutų skaitytojams, o mūsų šalies internautams siūloma tik laisvai internete platinama informacija. Žinant, kiek kainuoja šio portalo reklamuojama mokslinė informacija esanti tarptautinėse duomenų bazėse ir kokiais principais ji platinama, tampa aišku, kad jokių sutarčių su šios informacijos platintojais eLibrary.lt nepasirašinėja, o Rusijos bibliotekų konsorciumas NEIKON, teikiantis savo vartotojams prieigą prie konsorciumo licencijuojamos medžiagos per eLibrary.ru portalą, neprūpina vartotojų kitose šalyse.

Lietuvos mokslininkams svarbu ne tik gauti informaciją, bet ir publikuoti savo straipsnius pasauliniuose žurnaluose, kurie yra užregistruoti mokslinėse duomenų bazėse. Be to, labai svarbu užregistruoti ir Lietuvoje leidžiamus mokslinius žurnalus tarptautinėse duomenų bazėse. Tai ne tik propaguoja Lietuvos mokslo rezultatus sklaidą pasaulyje, bet ir teikia mokslininkams daugiau balų, vertinant mokslo produkciją.

Lietuvos mokslinių žurnalų registracija pasaulinėse duomenų bazėse nėra lengva, nes duomenų bazės turi savo reikalavimų, kurių daž-

niausiai neatitinka Lietuvos mokslo periodika. Pavyzdžiui, dauguma duomenų bazių priima tik anglų kalba leidžiamus žurnalus. Todėl leidinius, kurie atitinka visus mokslo žurnalams keliamus reikalavimus, bet yra leidžiami lietuvių kalba, siūlytume registruoti Vidurio ir Rytų Europos elektroninėje bibliotekoje CEEOL (Central and Eastern European Online Library, <http://www.cceol.com>). Kita galimybė – užregistruoti žurnalą atviros prieigos žurnalų duomenų bazėje DOAJ (Directory of Open Access Journals, <http://www.doaj.org/>). Į šią bazę registruojami tik tie žurnalai, kurie sutinka savo straipsnius pateikti vartotojams nemokamai ir netaiko embargo laikotarpio, t. y. nedraudžia nemokamai naudotis naujausiais žurnalo numeriais. Žurnalų pateikimas duomenų bazėms yra nemažas darbas, kurį galėtų atlikti žurnalų redakcijos.

Norėdami sužinoti, kokie Lietuvos moksliniai žurnalai jau užregistruoti tarptautinėse duomenų bazėse, peržiūrėkite Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos sudaromą Lietuvos mokslinių periodinių leidinių sąrašą su papildomais duomenimis (http://www.mab.lt/pdb_msd1.html).

Trumpame rašinyje neįmanoma atskleisti visų paskutiniųjų metų mokslinių bibliotekų pokyčių. Todėl atminti: bibliotekos laukia jūsų – ateikite!

Aušra Vaškevičienė, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Informacijos centro Elektroninės informacijos skyriaus vedėja

Lentelė. Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacijos (LMBA) bibliotekose prenumeruojamos užsienio duomenų bazės. Išvardytomis duomenų bazėmis galima naudotis tik iš jas prenumeruojančių bibliotekų kompiuterių. Bibliotekos, prenumeruojančios duomenų bazes EBSCO Publishing, Oxford Reference Online ir ProQuest savo skaitytojams gali suteikti slaptažodžius, kurie leis jas naršyti ir namuose. Daugiau informacijos, t. y. kokios bibliotekos prenumeruoja šias bazes, žr. <http://www.lmba.lt/db/liet/index.htm> ir <http://www.lmba.lt/db/liet/kitos.htm>.

Gedimino Žemlicko nuotrauka

Duomenų bazės, prenumeruojamos per LMBA
AMP Package
Blackwell Publishing
Cambridge Journals Online
EBSCO Publishing
Emerald Fulltext
GALE
Integrum – Techno
Oxford Journals Online
Oxford Reference Online: Premium Collection
ProQuest
Science Direct
Springer LINK (su Kluwer Academic Press)
Duomenų bazės, prenumeruojamos atskirose bibliotekose
AGRICOLA
AGRIS
ASFA: Acquaric Sciences Fisheries Abstracts
Begell House
BioMedCentral
Clinical Evidence
Cochrane Library
Communication & Mass media (per EBSCO Publishing sąsają)
Compendex
CRC net Databases
Current Contents: Agriculture, Biology & Environmental Sciences
Current Contents: Art & Humanities
Current Contents: Clinical Medicine
Current Contents: Life Sciences
Current Contents: Social & Behavioral Science
DynaMed
Engineering Village 2
Grants Database
GLIN (Global Legal Information Network)
Global Books in Print
Grove Art Online
Grove Music Online
HeinOnline
HINARI
ICONDA
IEEE / IEL
International Bibliography of Theatre and Dance with Full Texts (per EBSCO Publishing sąsają)
ISI Journals Citation Report
ISI Proceedings
ISI Web of Science ***
ISSN
JSTOR
Loislaw
MagillOnLiterature Plus (per EBSCO Publishing sąsają)
MathSciNet
Oceanic Abstracts (CSA)
Psychology & Behavioral Sciences Collection (per EBSCO Publishing sąsają)
Referex
RILM: Abstracts to Music Literature (per EBSCO Publishing sąsają)
RIPM: Retrospective Index to Music Periodicals (per EBSCO Publishing sąsają)
Romarin
Smith-Bernal Casetrack
Sport Discus (per EBSCO Publishing sąsają)
TRACTOR
United Nations Treaty Collection
Ulrich's Web
Zentralblatt MATH
Westlaw International

Santarvės ordinas – matematikui Jonui Kubiliui

Atkelta iš 1 p.

Anot J. Kazėno, negalima gyventi nuolat provokuojant „amžino mūsų tautos prieš“ idėją. Reikia turėti amžinų interesų, o ne amžinų priešų. Galime pritarti, kad supratimo ir tolerancijos mūsų visuomenėje nėra per daug, ypač politiniame šalies gyvenime. Tuo įsitikiname kone kas dieną. Fondo steigėjas apgailėstavo, kad valdžios vyrai dažnai nesilaiko garbės kodekso, einama į kompromisus ir su sąžine. Todėl buvo priimti ir pirmojo Santarvės premijos laureato poeto Justino Marcinkevi-

mas šio Universiteto pirmo kurso studentas filologas po universiteto skliautais išgirdo paties autoriaus, poeto Justino Marcinkevičiaus pirmą kartą viešai skaitomą poemą *Mindaugas*. Tai buvo įvykis, kai poeto tariamas žodis LIETUVA jaunajai kartai įgijo ypatingą prasmę. Tai įvyko tada, kai Universitetui vadovavo rektorius J. Kubilius.

J. Kubiliaus vadovavimo Universitetui metu pradėjo atgimti studentiškos tradicijos, kurios sovietmečiu nebuvo toleruojamos. Imatrikuliacijos šventės, mediumai – niekur So-

įprasmina ir jam įteiktas Santarvės ordinas.

Dėkodamas už ordina, J. Kubilius pažymėjo, kad jam tai itin brangus apdovanojimas, nes įteikiamas visiems mums reikšmingą dieną – Sausio 13-ąją, kai prieš 15 metų beginklė tauta pasipriešino brutaliai jėgai ir nugalėjo, apgynė Nepriklausomybę. Santarvės fondo valdybos pasirinkta diena įteikti ordiną siejasi su santarvės idėja...

Profesorius prisipažino labai gerbiąs patriotus, bet negalįs gerbti tų, kurie patriotizmą geba reikšti tik garsiai rėkdamai. Tikraisiais patriotais J. Kubilius vadina tuos, kurie tegul ir tyliai, bet sąžiningai dirba visuomenei naudingą darbą. Tokius žmones pirmiausia reikia pastebėti ir įvertinti.

Savo rektorius darbą Vilniaus universitete J. Kubilius įvertino kaip veiklą labai sunkiais tarybinės okupacijos laikais. Svarbiausia tautai buvo išsilaikyti, ir ji išsilaikė, išsaugojo valstybingumo siekį. Nepriklausomybę pasiekė ne vienas ar keli tautos išrinktieji, bet susitelkusi visa tauta, susidarius sąlygoms įgyvendinti tą siekį. Jei šiandien kiltų pavojus Lietuvos valstybei, J. Kubilius neabejoja, kad visi vėl būtume vieningi kaip ir prieš 15 metų.

Santarvės ordiną matematikui prof. Jonui Kubiliui įteikia Santarvės fondo steigėjas Julius Kazėnas

Santarvės fondo vėliava – jaunujų santarviečių rankose

čiaus žodžiai: *Santarvė – ne su kuo, o vardan ko*. Išties tai galėtų būti mūsų politikų ir visuomenės veikėjų garbės kodeksas.

2005 m. Santarvės ordino kavaliarius Jonas Kubilius Vilniaus universiteto auloje gaudžiant vargonų garsams priėmė taip pat ir Santarvės vėliavą su užrašu *Santarvė nešančiam, santarvę skleidžiančiam*.

Santarvės fondo valdybos pirmininkas dr. Sigitas Renčys paaiškino valdybos sprendimą, kodėl Santarvės ordinas skirtas būtent J. Kubiliui. Triukšmingame, skandalingame, net paradoksaliame gyvenime, pasak S. Renčio, esama neišnykstančių vertybių. Tai santarvė, kuri gimsta tyloje, vienija žmones net be žodžių. Tai įmanoma tik turint didelį ir kilnų tikslą. J. Kubiliui visą gyvenimą toks tikslas buvo Lietuva.

S. Renčys prisiminė, kaip būda-

vietų Sąjungoje to nebuvo. Arba 1979 m. Vilniaus universiteto 400 metų jubiliejaus minėjimas su tokiu užmoju ir savigarbos jausmu, kad to neįmanoma pamiršti. Vilniaus universiteto senasis architektūrinis ansamblys, apskritai senojo Universiteto dvasia tapo neatsiejama nuo viso Lietuvos kultūrinio paveldo. Kad Vilniaus universitetas išliko lietuviškos dvasios universitetu, ir jam buvo sugrąžintas seniausio buvusios Tarybų Sąjungos teritorijoje universiteto vardas, prireikė didelių paties rektorius pastangų.

Nereikia pamiršti J. Kubiliaus indėlio reformuojant Lietuvos aukštojo mokslo sistemą, kuriant jos įstatymų bazę Nepriklausomybės metais, kai profesorius buvo Lietuvos Respublikos Seimo nariu.

Štai kodėl akad. Jonas Kubilius ir pripažintas Santarvės simboliu; tai

Santarvės ordino kavaliarius prof. J. Kubilius su Santarvės fondo valdybos nariais

Reikia įvertinti pionieriškas naujoves – atradimus

Atradimas – tai anksčiau nežinotų materialiojo pasaulio dėsningumų, savybių ar reiškinių nustatymas. Atradimai padeda daryti pažangą kuriant naujus prietaisus, konstrukcijas, technologijas, duoda impulsą sparčiai plėtotis kokiai nors mokslo ar technikos sričiai.

Pagrindinis atradimo požymis – naujumas pasauliniu mastu, kurį nustato mokslo įstaigos (mokslų akademijos, išradimų ar atradimų komitetai).

Dar neseniai Tarybų Sąjungoje atradimo autoriui, jį pagerbiant už didelius nuopelnus būdavo įteikiamas diplomai ir mokama 5 tūkst. rublių premija. Atradėjo diplomai neskiriamas už grafinį, archeologinį, patentologinį atradimą, už naujų iškasenų telkinių atradimą, už atradimus visuomenės srityje.

„Atradimas padaromas tada, kai matoma tai, ką mato visi ir galvoja-

ma apie tai, apie ką nepagalvojo niekas“, – taip teigia Albertas Send-Perdi fon Nodropolskis, vengrų biomechanikas, 1937 m. Nobelio premijos laureatas medicinos srityje.

Atradėjų yra gerokai mažiau negu išradėjų. Jie turėtų būti labiau vertinami dėl visuomenei didesnės naudos ir pažangos.

Pavyzdžiui, yra žinoma, kad Šiaurės Afrikos gyventojai finikiečiai ant dykumų smėlio rasdavo pelenuose iškilusių formų – išsilydžiusio stiklo pusrutulių – ir žinojo, kad per juos žiūrint daikto vaizdas padidėja. Tačiau, tik po 300 metų kažkas pažūrėjo per vieną stiklo lašą į kitą ir pastebėjo, kad daikto atvaizdas priartėja. Taip buvo išrastas teleskopas. Tiek metų vietoje stovėjo astronomijos mokslas, Visatos tyrinėjimai. Tiek metų žmonija pavėlavo išeiti į kosmosą, tiek metų, nesiplėtojo kitos mokslo šakos.

Kažkodėl Lietuvoje daug kas atvirksčiai. Siekdami pažangos palaikome sąstingį ir stabdomė tą pažangą.

Atradimai Nepriklausomoje Lietuvoje XXI amžiuje jau neberegistruojami, už juos neišduodami diplomai, neskiriamos premijos autoriams. Nebereikia pažangos, geriau sutaupti 5 tūkst. litų.

Čia aprašomas atvejis susijęs su magnetizmu.

Tai mūsų mokslo balta dėmė. Jo tyrinėjimai padeda išaiškinti Žemės, planetų, Saulės, kosminių radijo bangų šaltinių magnetinių laukų kilmę ir jų įtaką kosminiams procesams. Magnetizmu naudojamos elektrotechnikoje, radiotechnikoje, elektronikoje, elektroninėje skaičiavimo technikoje, automatikoje, jūrų navigacijoje, kosminėje navigacijoje, naudingųjų iškasenų žvalgyboje geofiziniais metodais, magnetinėje de-

fektoskopijoje. Magnetai naudojami generatorių, variklių, transformatorių, relijų, magnetinių stiprintuvų, magnetolaidžių, atminties elementų, kompasų rodyklių, magnetinio įrašymo įtaisuose. Štai tiek suteikia magnetu savybių išmanymas.

Pionierišku pripažintas išradimas, susijęs su magnetais (autorinis liudijimas Nr. 639707), kurį padarė Kauno technologijos universiteto prof. akad. K. Ragulskis ir R. Ruzgus. Vėliau remdamiesi šiuo išradimu autoriai padarė dar septynis išradimus mechaninių virpesių generavimo srityje.

Ar nereikėtų tinkamai įvertinti jų pasiekimą. Panaudotos lėšos gali grįžti milijonais.

Šiek tiek istorijos.

Kinijos metraščiuose yra duomenų, kad nuolatiniai magnetai buvo naudojami kaip kompasai laivuose

daugiau negu 2 tūkst. metų pr. Kr. Apie tai rašoma Lukrecijaus veikalė *Apie daiktų prigimtį* I a. pr. Kr.

Europoje magnetinis kompasas pradėtas naudoti tik XI–XII a.

Į tokius iš esmės naujus išradimus reikia nedelsiant atkreipti atsaikinių valstybės darbuotojų dėmesį ir padėti įgyvendinti išradimo principus. Tai tikrai mechaninių virpesių generatoriai. Priešingu atveju bus neištirtos naujausios technologijos.

Jomis remiantis galima sukurti makro ir mikro sistemas, pavyzdžiui, mikrovibrorobotus, kurie reikalingi nano moksle ir nanotechnologijose, medicinoje ir kitur.

Šiuo atveju ir vėl net 4 tūkst. metų mokslas ir technika, viena jos sritis, stovėjo vietoje, nes neatsirado išradėjų.

Lietuvos mokslinės archeologijos pradininkas (3)

Atkelta iš 10 p.

ir suprasti, apie ką kalbama. Lenkų archeologai, dirbantys baltų archeologijos tyrinėjimų srityje, dėl lietuvių kalbos paprastai rūpėsčių neturi. Reikalingus tekstus išsiverčia pažodžiui, sugeba pasinaudoti kita literatūra.

Gal atrodys nerimtai, bet archeologui kartais svarbiausios iliustracijos, paveikslai. Pamatai įdomų daiktą ir eini prie teksto: kur rastas, kaip datuojamas, ar kaimyniniuose kraštuose esama panašių daiktų.

Vietoj vienos – dvi konferencijos

Taigi mūsų pašnekesys nelauktai išsiplėtė į gana platų problemų ratą. Kad ir kaip būtų, pokalbiui dingstį suteikė J. Puzino 100-ųjų gimimo metinių minėjimas 2005 metais. Be mūsų aptartos J. Puzinui skirtos tarptautinės konferencijos Vilniaus universitete, regis, savaite anksčiau panašią konferenciją surengė ir Lietuvos istorijos instituto archeologai. Kažkaip labai tyliai ji praėjo.

Nenorėčiau komentuoti kitos mokslo institucijos renginių. Su Lietuvos istorijos institutu tarėmės daryti vieną didelę J. Puzino 100-osioms gimimo metinėms skirtą konferenciją. Taip jau atsitiko, kad institutas surengė savo atskirą konferenciją, kuri įvyko prieš pat mūsų numatytąją. Lyg ir nieko bloga, kad vietoj vienos buvo surengtos dvi J. Puzinui skirtos konferencijos. Tai rodo mūsų pagarbą Lietuvos profesionaliosios archeologijos pradininkui.

Bet štai kas paliko kartėlio prieskonį. Spalio pradžioje į Lietuvą bu-

Lietuvos nacionaliniame muziejuje žiemgaliams skirtos parodos, atvežtos iš Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus, ekspozicija 2005 m.

vo atvykusios J. Puzino dukros: ponios Aldona Čepėnienė ir Živilė Tamošiūnienė. Jos neįstengė dalyvauti Vilniaus universitete vykusioje J. Puzinui skirtoje konferencijoje, nes buvo tiesiog suklaidintos. Joms ne į galvą nešovė, kad vyks dvi konferencijos. Kadangi instituto rengtoji konferencija vyko anksčiau, tai jos ir suplanavo savo atvykimo laiką į Lietuvą taip, kad galėtų dalyvauti toje konferencijoje. Sužinojusios, kad didelė konferencija vyks ir Vilniaus universitete, ponios A. Čepėnienė ir Ž. Tamošiūnienė pasijuto neįtikėtina, nes dieną prieš prasidedant mūsų konferencijai jos turėjo iškristi į JAV. Nuraminau viešniais, kad jos dėl to visai nekaltos, jas suklaidino lietuviška organizacinė nedarna.

Apskritai J. Puzino dukterys liko patenkintos viešnagė Lietuvoje. Jos įsitikino, kad J. Puzino moksliniu palikimu domisi ne tik archeologai, bet ir kitų humanitarinių sričių specialistai. Ir tai suprantama, nes jis – išties viena iškiliųjų Lietuvos mokslo asmenybių.

Gyvas Jono Puzino žodis

Kokia buvo J. Puzino veikla 1944 m. jam atsidūrus Vokietijoje, vėliau persikėlus gyventi į JAV?

Vokietijoje J. Puzino nuopelnai nemaži įkuriant Baltijos universitetą; ten 1948–1949 m. jis ir dėstė. Universitetui nustojus veikti, J. Puzinas išvyko į JAV. Kaip archeologas jis ten savęs negalėjo realizuoti, nes didelė

jo sukauptų archyvų dalis liko Lietuvoje. Tačiau Lietuvos archeologijos reikalai jam ir toliau rūpėjo, jis rašė recenzijas, ir gana geranoriškas, apie Lietuvos archeologų darbus. Paskelbė vieną kitą populiaraus pobūdžio straipsnį JAV lietuvių spaudoje.

Negalima pamiršti ir to, kad J. Puzinas buvo *Lietuvių enciklopedijos*, leistos Bostone, vienas iš redaktorių. Atliko labai didelę enciklopedininko darbą.

Mes, rengdamiesi konferencijai, išleidome *Archeologia Litwana* 6 tomą, skirtą J. Puzino 100-osioms gimimo metinėms. Pasistengėme į tą leidinį įdėti įdomių dalykų, kurie apibūdina J. Puziną kaip žmogų, ne vien kaip archeologą. Iš JAV lietuvių žurnalo perspausdinome J. Puzino į

magnetofono juostelę įkalbėtą žodį. Pavadintas *Apie save ir apie kitus*.

J. Puzinas kalba apie savo kelias į archeologiją, darbus Amerikoje, darbą enciklopedijos redakcijoje. Taigi leidinyje pateikiame lyg paties J. Puzino gyvą žodį. Be to, įdėjome ir bene išsamiausią J. Puzino darbų bibliografiją. Jis rašė ne vien iš archeologijos srities. Yra parašęs straipsnių istorijos tematika; daugiausia rašė *Lietuvių enciklopedijai*.

Kas toliau? Kasdienybė ryja mums skirtą gyvenimo laiką, tad kaip visą šį laikinumą susieti su išliekamąsias vertės darbais, kuriems savo jėgas bei žinias skyrė ir J. Puzinas.

Gražiai bendradarbiaujame su Latvijos archeologais, keičiamės mokslinė informacija, lankomės vieni pas kitus. Lietuvos nacionaliniame muziejuje 2005 m. vyko žiemgaliams skirta paroda, atvežta iš Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus (tuo metu muziejus dar nebuvo nacionalinis). Štai šiame muziejuje dabar veikia sėliams skirta paroda, kurioje yra ir Lietuvos nacionalinio muziejaus eksponatų.

Tai mūsų bendras paveldas, kurio tyrinėjimui daug jėgų skyrė ir J. Puzinas.

Kalbėdami šiek tiek su humoru, galime pasakyti, kad archeologija yra tiksliausias mokslas, nes parodo, kiek nedaug žmogui reikia žemės: 2 kvadratiniai metrai. Parodo, kad nereikia kaupti daug turtų, nes į tuos metrus, kad ir kiek dėtum, visko nesusidėsi.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Atitirpsta nuo laiko sušalusios natos

Atkelta iš 3 p.

Kitaip tariant, naujasis projektas – tai solidus darbas, atvanga nuo viso to, ką matome šiandieniniame pasaulyje. Pasak G. Kuprevičiaus, tai nuobodulį lauk vejantis projektas: XIV a. natomis – per XXI a. postmodernistinį išsidirbinėjimą ir iš to kylantį intelektualinį nuobodulį. Naujoji svetainė ir galimybė užsisakyti reikalingas skaitmenines kopijas kompaktiniame diske mus grąžina į kultūros kelį.

Šio projekto turinį lygindamas su analogiškais pasaulinio tinklo svetainėmis, sukurtais Madride, Krokuvoje ir kituose Europos miestuose, G. Kuprevičius tvirtina aki-vaizdžiai įsitikinęs, kad Lietuva buvo normali Europos kultūros valstybė, gyveno tomis pačiomis meno, mokslo ir kultūros vertybėmis kaip ir kitos to meto valstybės, buvo vedama tų pačių idėjų. Lieka šio darbo rezultatus diegti studentijai, įtraukiant Kauno technologijos

universiteto studentus ir turimas informacinių technologijų galimybes, kad būtų sukurta daugiau vertingo skaitmeninio turinio.

Pirmaisiais projekto vardiniais kompaktiniais diskais buvo apdovanoti aktyviausi projekto talkininkai.

Ką sako skaičiai

Su bibliotekininkais ir informatikais aptarinėjant naująjį projektą kyla įvairių minčių. Pašnekovai pažymi, kad šalies kultūros „šulai“ kultūrą suvokia labai tradiciškai: jie remia tradicinius projektus, pavyzdžiui, parodų užsienyje rengimą, bet paroda – vienkartinis dalykas. Ilgalaikiam kultūros pristatymui labai reikia įvairių kultūros paveldo sričių skaitmeninio projekto. Virtualus kultūros pristatymas skaitmenine forma pasaulyje vis labiau įsitvirtina, bet mums dar reikės persitvarkyti. Užtat tai daugiaplanis darbas, kuris tiks mokymui, studijoms, vietimui, parodomis. Didelis tokių projektų

privalumas – jų atnaujinimo, nuolatinio papildymo galimybė.

Projekto vykdytojai apskaičiavo: parengti tradicinę tarptautinę parodą, organizuoti didelį renginį gali kainuoti keletą milijonų litų. Tarkime, į jį ateis 10 tūkst. lankytojų. Vadinasi, vienam lankytojui mūsų šalis išleis porą šimtų litų. Skait-

meninė ekspozicija gali veikti 10 ir daugiau metų, lankytojų skaičiui nuolat didėjant, virtualią „ekspoziciją“ parengti vienam svetainės lankytojui atsieis nuo 30 ct iki 1 lito. Svarbiausia, kad skaitmeninė saugykla ir ekspozicija gali būti veiksmingai naudojama moksliniams tyrinėjimams, mokymui ir savišvietai

neribotą laiką, o skaitmeninės kopijos išsaugomos ateičiai. Visuomenei, kuri skaičiuoja kiekvieną litą, tai turėtų būti nepalyginamai veiksmingesnis būdas kartu parodyti vertybes pasauliui ir jas naudoti tobulėjimui bei tyrinėjimams.

Gediminas Zemlickas

Pristatomas projektas „Musicalia“: projekto vadovė dr. Nerutė Kligienė, Lietuvos nacionalinio mokslo ir studijų fondo direktorius dr. Sigitas Rencys, Matematikos ir informatikos UNESCO katedros „Informatika humanitarams“ vedėjas prof. Laimutis Telksnys, Lietuvos MA bibliotekos direktorius dr. Juozas Marcinkevičius ir kompozitorius prof. Giedrius Kuprevičius

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Kalbos redaktorė Rūta Krasnovaitė

Stilistė Vilma Balsytė

Dizaineris Arūnas Cironka

Patarėjai: V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel/faks. (8 ~ 5) 212 12 35

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja.

Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius